

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA BOHEMISTIKY

TEMATICKÁ ANALÝZA JIŘÍHO DIKASTA POSTILY
KAŽDODENNÍ

TEMATIC ANALYSIS OF POSTILA KAŽDODENNÍ BY JIŘÍ
DIKAST

Bakalářská práce

JANA JANČÍKOVÁ

Česká filologie

Vedoucí práce: Mgr. Jana Kolářová, Ph.D.

Olomouc 2020

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci 23. 4. 2020

.....

Jana Jančíková

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí své práce Mgr. Janě Kolářové, Ph.D. za ochotu, vstřícnost, poskytnuté materiály a cenné poznámky při zpracovávání bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat Vědecké knihovně Olomouc za naskenování kompletní Dikastovy postily.

Obsah

Úvod.....	6
1 Život Jiřího Dikasta.....	7
2 Dílo Jiřího Dikasta	10
3 Pojem postila.....	11
4 Modlitební knihy.....	13
5 Téma a motiv	15
6 Postila každodenní	16
6.1 Obsah Dikastovy postily	16
6.2 Dedikace	17
6.3 Předmluva	18
7 Motivy v Dikastově postile	21
7.1 Motiv prvotiny	21
7.2 Motiv světla	21
7.3 Motiv vděčnosti	22
7.4 Motiv rodiny	23
7.5 Motiv prosby	23
7.6 Motiv odpočinku.....	24
7.7 Motiv tolerance a dobrosrdečnosti.....	24
7.8 Motiv žárlivosti a netrpělivosti	26
7.9 Motiv sváru dobra a zla.....	26
7.10 Motiv božské velikosti a lidské malosti	28
7.11 Motiv andělů	28
7.12 Typy darů a obětí	29
7.12.1 smrt oběti	29
7.12.2 sebeobětování.....	30
7.12.3 modlitba	30
7.12.4 ztrápená duše.....	30
7.12.5 milosrdenství.....	31
7.12.6 přiznání si pravdy.....	31
7.12.7 správné chování.....	31
7.12.8 almužna	32
7.12.9 smrt Ježíše Krista	32
7.13 Motiv božského ráje.....	32
7.14 Motiv nebeského království	33
7.15 Motiv rovnosti.....	34
7.16 Motiv hrdosti a střídmosti.....	34

7.17 Motiv poučení	35
7.18 Motiv milosrdenství	35
7.19 Motiv cyklu/opakování	35
7.20 Motiv znovuzrození	36
7.21 Motiv poutě	36
7.22 Motiv původu všeho	37
7.23 Motiv boží duše.....	37
7.24 Motiv soužení.....	38
7.25 Motiv božího hněvu	38
7.25.1 Modlitby na čas moru a války.....	39
7.25.2 Zpověď a vyznání hříchů	40
7.25.3 Modlitba na ukročení hněvu božího a trestání morového	40
Závěr	41
Seznam použité literatury	44
Anotace	46

Úvod

V rámci bakalářské práce se budu věnovat zejména motivické a tematické analýze Postily každodenní od Jiřího Dikasta. Postila každodenní vyšla v roce 1614 a představuje jednu z významných tištěných předbělohorských postil, jíž však dosud nebyla věnována větší pozornost. Dikast byl jeden z představitelů utrakvisté církve.

Utrakvisté neboli kališníci („sub utraque“ – tzn. podobojí) rozšiřovali přijímání „pod obojí“ a byli hlavními reprezentanty „střední“ umírněné skupiny věřících, která vyznávala učení podle mistra Jana Husa. Utrakvisté věřili ve skutečnou přítomnost Ježíše Krista v eucharistii, jedná se o připomínku Kristovy Poslední večeře a symbolizuje podstatu Kristovy krve a těla (přijímání vína – Kristova krev a hostie – Kristovo tělo). Prosazovali, aby přijímání podobojí bylo pro všechny a nikoli jen pro kněží. Utrakvistická církev se formovala v době české reformace (husitství) a trvala až do rekatolizace roku 1620. Jiří Dikast byl před bitvou na Bílé hoře jejím posledním představeným.

V práci se pokusím rozebrat jednotlivé motivy, které se v Postile opakují a které utváří základ Dikastova díla a ukazují jednak, co bylo pro kazatele jeho konfese podstatné a jednak dokládají jeho vztah k posluchačům (čtenářům), jimž byly texty určeny. Postila je rozdělena na jednotlivé dny, jejichž motivy se prolínají a tvoří ponaučení o správném chování, obsahují uklidnění před strachem a výzvu k toleranci.

Jelikož bylo dílo psáno v době pozdní renesance a nastupujícího baroka, je v něm možno spatřit řadu rysů této přelomové epochy. Dikast byl odchovancem humanistického školství, v jeho postile se však již objevují témata typická pro barokní homiletiku, zejména neustálý svár mezi dobrem a zlem, bohem a ďáblem.

Na začátku v naší práci popíšeme život a dílo Jiřího Dikasta, jelikož se jedná o osobnost poměrně málo známou. Dále vysvětlíme, co znamená pojem postila a jestli její název koresponduje se skutečným obsahem díla. Dále objasníme, co je to modlitební kniha a jak se odlišuje od postily. Vzhledem k povaze naší analýzy také připomeneme, jaký je rozdíl mezi tématem a motivem.

1 Život Jiřího Dikasta

Někdy též jako Jiřík Dikastus, Dicastus, Dykast nebo Dykastus se pravděpodobně narodil v roce 1559 v Miřkově u Horšovského Týna jako syn Václava Dikasta. Podle své rodné vsi si připojoval ke jménu Miřkovský, Miřskovský, Miřkavský, Mirskovinus nebo Mirzkonius.¹ V mládí navštěvoval latinskou školu v Žatci, kde byli jeho učiteli Pavel Philopater, Jiří Ostracius, Jakub Strabo, Jiří Sušilius a Václav Posthumius.² Pokračoval ve studiu pravděpodobně na univerzitě v Lipsku³, kde se stal magistrem. Roku 1557 byl jako protestant ordinován na kněze. Po návratu do Čech působil v církevní správě v Lomnici nad Popelkou, kde se mu narodil syn Jan, a od roku 1589 působil jako děkan Jičíně. Téhož roku při požáru přišel o všechnu majetek.⁴ O svém neštěstí psal přátelům, kteří mu díky jeho oblibě darovali několik cenných výtisků; například bibli, kterou mu daroval turnovský kněz Matěj Radda Chrástský.⁵

Roku 1602 jako děkan kázal v Opočně na pohřbu Jaroslava Kryštofa Trčky z Lípy, který zemřel na následky postřelení v bitvě u Bělehradu.⁶ Od roku 1605 působil jako vychovatel dětí u Jaroslavova bratrance Jana Rudolfa Trčky z Lípy v Opočně, zde působil pouze tři roky a roku 1608 byl od Sv. Havla ustanoven farářem a v utrakvistické církevní správě na prostějovské faře, zde působil do roku 1610, poté se přesunul do Prahy na Nové Město k sv. Štěpánovi.⁷ Ottův slovník naučný uvádí, že se na prostějovské faře zdržel až do r. 1612 a až poté se přesunul na faru Sv. Štěpána do Prahy⁸. Roku 1614 se stal členem utrakvistické konzistoře a roku 1615 se přesunul na Staré město do Týnského chrámu U Matky Boží. Mezi léty 1617 až 1618 se staral o faru u sv. Haštala převzatou po smrti kazatele a latinského spisovatele Jiřího Tesáka. V září roku 1619 se po smrti Zigmunda Crinita stal administrátorem dolejší konzistoře

¹ V díle Postila každodenní použil: „kněz Jiřík Dikastus Miřkovský“. In: DIKAST, *Postila každodenní*, předmluva

² TRUHLÁŘ, *Rukověť humanistického básnictví II*, str. 44–45

³ není doložen matriční záznam

⁴ KOŽELUHA, *Paměti o věcech náboženských*, str. 106

⁵ WINTER, *Život církevní v Čechách*, str. 682

⁶ KOL. AUTORŮ, *Ottův slovník naučný*, svazek VII, str. 533

⁷ TRUHLÁŘ, *Rukověť humanistického básnictví II*, str. 44–45

⁸ KOL. AUTORŮ, *Ottův slovník naučný*, svazek VII, str. 533

podobojí.⁹ Spolu s bratrem seniorem Janem Cyrilem Třebíčským korunovali Fridricha Falckého a královnu Alžbětu jako českého krále a královnu.¹⁰ V roce 1620, několik dní před bitvou, dostal čest udělit Fridrichu Falckému požehnání.¹¹

Po bitvě na Bílé hoře (r. 1620) se snažil vyjednat podmínky setrvání ve vlasti sobě a svým utrakvistickým spojencům. V roce 1621 musel přijmout následující podmínky: „Aby složili několik tisíc pokusy, aby veřejně odvolali korunování Bedřichovo, aby opět zavedli starobylé kostelní obřady, aby se dali nově vysvětit arcibiskupem a z manželství aby buďto vystoupili, nebo si k němu vymohli arcibiskupské povolení.“¹²

Tyto podmínky nepřijal, jeho náboženské přesvědčení začalo opadat a po neúspěšném vyjednávání se pokusil přimluvit alespoň za sebe. Těmito tahy si proti sobě poštvál evangelické stoupence.¹³ Na konci roku 1621 byl vykázán z Prahy a s ním nastal i konec evangelické konzistoře.¹⁴ Po cestě do ciziny byl v Městci Králové oloupen o všechny majetek. Roku 1622 se usadil v Lipsku, poté odešel do německého města Žitava, kde působil až do roku 1630, kde v březnu téhož roku umírá.¹⁵ Pochován je v Žitavě v kostele Sv. Kříže.¹⁶ V některých zdrojích se uvádí, že Jiří Dikast zemřel Žitavě už v březnu 1628.¹⁷

Dle všech dostupných informací byl Jiří Dikast poměrně majetný a oblíbený lidmi. Dokonce byl tak bohatý, že v roce 1613 byl jeden z devíti kněží, kteří v Kutné Hoře vlastnili dům, a dokonce půjčoval peníze bohatým kutnohorským měšťanům.¹⁸ Též se často a v mnoha zdrojích uvádí, že byl velmi laskavým a tolerantním luteránem.¹⁹ Celá utrakvistická církev, v čele s Dikastem, se někdy označovala jako „via media“ neboli střední, tolerantní a umírněná cesta v silně nábožensky vyhocené době před rokem 1620.²⁰

⁹ KOL. AUTORŮ, *Ottův slovník naučný*, svazek VII, str. 533

¹⁰ VOŠAHLÍKOVÁ, HOLÝ, *Biografický slovník český*, str. 217–218

¹¹ WINTER, *Život církevní v Čechách*, str. 341–342

¹² KOL. AUTORŮ, *Ottův slovník naučný*, svazek VII, str. 533–534

¹³ KOL. AUTORŮ, *Ottův slovník naučný*, svazek VII, str. 534

¹⁴ WINTER, *Život církevní v Čechách*, str. 341–342

¹⁵ TRUHLÁŘ, *Rukověť humanistického básnictví II*, str. 44–45

¹⁶ KOL. AUTORŮ, *Ottův slovník naučný*, svazek VII, str. 534

¹⁷ ŠTĚŘÍKOVÁ, *Exulantská útočiště v Lužici a Sasku*, str. 157

¹⁸ WINTER, *Život církevní v Čechách*, str. 677–678

¹⁹ MALURA, *Meditace a modlitba v literatuře raného novověku*, str. 73

²⁰ MALURA, *Meditace a modlitba v literatuře raného novověku*, str. 72

V osobním životě měl velmi zbožnou, milující, skromnou a laskavou manželku Kateřinu,²¹ někdy též označovanou jako „*matronam piam et honestam*“.²² S ní měl pět dětí, jednoho syna Jana a čtyři dcery. Dvě jeho dcery zemřely ještě v době předbělohorské, Anna Theofilia v roce 1613 a Apolena dokonce už v 1590. Největšího úspěchu z jeho dětí dosáhl syn Jan Dikast, který spravoval školy v Mělníku, v Novém Městě v Praze na škole u Sv. Klimenta, poté školu v Českém Brodě a v Prostějově, kde pracoval v roce 1605. Do Prostějova se opět vrátil v roce 1609 jako rektor městské školy na přímluvu otce Jiřího Dikasta.²³

Jak Jiří, tak Jan Dikastovi byli mezi prostějovským měšťanstvem velmi oblíbení a těšili se z neomezené přízně. Jan Dikast se zde dokonce oženil s Magdalénou Bílovskou a stal se prostějovským měšťanem, později též prostějovským primátorem a odpůrcem reformačních katolických snah, nakonec se však ke katolíkům přidal a v Prostějově zůstal, zatímco Jiří odešel do Prahy.²⁴

²¹ Skromnost Kateřiny byla tak veliká, že v roce 1602 sám rektor Jan Adam Bystřický ji přes dopis pozdravoval a považoval za velmi počestnou ženu, která rozumí těžkému farářovu údělu. IN: WINTER, *Život církevní v Čechách*, str. 644

²² překlad: věrná a poctivá žena. IN: KÁBRT, *Latinsko/český slovník*

²³ TRUHLÁŘ, *Rukověť humanistického básnictví II*, str. 43–44

²⁴ KOŽELUHA, *Paměti o věcech náboženských*, díl 1., str. 105

2 Dílo Jiřího Dikasta

Jiří Dikast je autorem několika spisů, psal české i latinské spisy a přispěl verši do několika latinských sborníků. Mezi jeho nejbližší přátele patřil významný humanistický básník Jiří Carolides z Karlsperka.²⁵ Básně, které věnuje Dikastovi, obsahují vděk za knižní dary a za jeho přátelství. O Dikastovi se zmiňuje ve sbírkách *Farrago* (1579), *Parentálie* (1601) či *Sophonias propheta* (1612). Jiří Dikast se také podílel na několika sbornících vydaných Carolidem. Dedikační básně vepsal do řady Carolidových děl, jako *Liber epigrammatum ad ... Kozelium* (1595), *Genethliacon* (1595), *Chlouba podagry* (1597) či *Parentalia* (1601).²⁶

Další přítel, jenž Dikastovi věnoval báseň *Natali ... Georgi Dicasti* (1595) se jmenoval Jan Gryllius ml., s nímž Dikast spolupracoval na vydání sborníku *Hymeneus* (1596). Mezi další jeho obdivovatele se řadí jeden z nejvýznamnějších latinských básníků rudolfinské doby Jan Campanus, přední pražský tiskař Jiří Nigrinus nebo Matěj Radda.²⁷

Dikastovy české spisy většinou vycházely z činnosti utrakvistické církevní správy, zpravidla se jednalo o kázání, modlitby, pobožné písně.²⁸ Jeho nejvýznamnější dílo je dvousvazková *Postilla* (1612 – 1614), která vyšla v češtině pod názvem *Postila každodenní* (1614), zároveň se jedná o jeho nejznámější, nejdůležitější a rozsahem nejobsáhlejší dílo. Dikastova *Postila* vyšla nákladem u Jiřího Jakuba Dačického v Praze v kvartovém formátu.²⁹ Dále vydal tiskem *Kázání při pohřbu Jana Prymusa z Zvířetína* (1609) a dvě další pohřební kázání.³⁰

²⁵ VOŠAHLÍKOVÁ, HOLÝ, *Biografický slovník český*, str. 217–218

²⁶ TRUHLÁŘ, *Rukověť humanistického básnictví II*, str. 45

²⁷ TRUHLÁŘ, *Rukověť humanistického básnictví II*, str. 45

²⁸ VOŠAHLÍKOVÁ, HOLÝ, *Biografický slovník český*, str. 217–218

²⁹ MALURA, *Meditace a modlitba v literatuře raného novověku*, str. 74

³⁰ TRUHLÁŘ, *Rukověť humanistického básnictví II*, str. 46

3 Pojem postila

Postila je sbírka biblických textů nebo výkladů sloužící na nedělní či sváteční kázání.³¹ Může sloužit jako pomocník tichého domácího čtení nebo k hlasitému předčítání v kostele během kázání. Výklady z bible na sebe mohou navazovat v rámci určitého časového období.³² Slovo postila vzniklo z latinských slov „post illa verba“³³. Postily obsahovaly hojná náboženská ponaučení a dnes mohou sloužit i jako doklad tehdejší morálky a náboženských představ.³⁴

Podle Ottova slovníku je možné za první českou postilu označit dílo Tomáše Štítného *Řeči nedělní a sváteční* vydané už na konci 14. století, konkrétně v r. 1392.³⁵

V 15. století došlo k hromadnému nárůstu vydávání překladů cizojazyčných děl, tím pádem došlo i k nárůstu překládání postil.³⁶ Postupně se začaly rozšiřovat domácí latinsky i česky psané postily. Česky vydaná patří Janu Husovi pod prostým názvem *Postilla*, vydaná v zahraničí roku 1413.³⁷ Mezi léty 1434 – 1436 sepisuje českou postilu Petr Chelčický pod názvem *Kniha výkladuov spasitedlných na čtení nedělní celého roku*, Petr Voit označuje Chelčického postilu za první oficiálně vydanou postilu přímo v Čechách.³⁸ V r. 1456 vydává českou kritickou postilu Jan Rokycan. Nejznámější domácí latinsky psané postily patří Konrádu Waldhauserovi či Janu Milíči z Kroměříže.³⁹

V druhé polovině 16. století se do českých zemí začínají prosazovat reformační myšlenky inspirované učením německého teologa Martina Luthera. Na jeho podněty navázal člen jednoty bratrské Ondřej Štefan podílející se na

³¹ Kázání je duchovní řeč, která působí na morálku, náboženské vědomí a vzdělání určitého okruhu posluchačů. Někdy se používá pojem *homilia* (homiletika) jako společenské, přátelské obcování při nedělním čtení z Písma. IN: MOCNÁ, PETERKA, *Encyklopedie literárních žánrů*, str. 295

³² Postily se liší svou obsáhlostí, některé slouží na neděle, vánoční svátky a všední dny (dominicales), na celý rok (circulum anni). Některé německé postily se dělily na zimní (Winterteil) a letní (Sommerteil). Některé postily nemusí být dokončené či mohou být pouze na některé dny. IN: VOIT, *Encyklopedie knihy*, str. 710–711

³³ „po těchto slovech“. Ve významu: Po těchto slovech následuje rozjímání nad čtením evangelií a kázáním. IN: KOL. AUTORŮ, *Ottův slovník naučný*, str. 307

³⁴ VOIT, *Encyklopedie knihy*, str. 710–711

³⁵ KOL. AUTORŮ, *Ottův slovník naučný*, svazek XX, str. 307

³⁶ *Postilla super epistolas et evangelia* od pařížského dominikána Guillerma nebo *Sermones discipuli* od Johanna Herolta. IN: VOIT, *Encyklopedie knihy*, str. 710–711

³⁷ VOIT, *Encyklopedie knihy*, str. 710–711

³⁸ VOIT, *Encyklopedie knihy*, str. 710–711

³⁹ KOL. AUTORŮ, *Ottův slovník naučný*, svazek XX, str. 307

vydání *Postily Kralické* v r. 1575, farář Tomáš Bavorovský vydal postilu v r. 1557 pod názvem *Postila česká aneb Kázání a vejklady na evangelia*.⁴⁰

Kromě katolických kazatelů vydávají postily i další kazatelé. Rozšířeny byly u jezuitů nebo členů reformovaných církví. Většina jezuitů vydává postily až po bitvě na Bílé hoře. Výjimku tvoří postila vydaná v r. 1618 od Vojtěcha Šebestiána Berličky. Těsně před koncem 17. století vydal postilu Václav Matěj Šteyer, konkrétně v r. 1691.⁴¹

V 17. století píší postily nekatoličtí kazatelé, evangelické kazatele zastupuje Václav Slovacius Turnovský vydávající v letech 1615 a 1620 postilu pod názvem *Vysvětlení prosté biblí malé* a Blažej Borovský z Borovna vydal latinskou postilu v r. 1617, kazatele podobojí zastupuje Jiří Dikast a jeho *Postila každodenní*. Českobratrští kazatelé kladli důraz na důležitost a krásu jazyka, kterou prosazovali ve svých postilách Jakub Petrozelin a Matouš Konečný.⁴²

V 18. století pokračovalo vydávání jezuitských postil, Jan Klekar v r. 1701, Karel Račín v r. 1706, Štěpán František Náchodský v r. 1707 nebo Fabián Veselý v r. 1724.⁴³ Některé postily byly zaměřeny protireformačně a až fanaticky popisovaly lidské zatracení, apokalypsu světa a bizarní příběhy. Kazatelé se tímto způsobem snažili dráždit posluchače.⁴⁴ Mezi představitele patřili kazatelé Bohumír Josef Hynek Bílovský, jenž je mj. autorem postily *Coelum vivum* z r. 1724, nebo Antonín Koniáš vydávající dvě postily pod názvem *Zlaté neomylné římsko-katolické pravdy denice* v r. 1728 a *Vejtažní naučení a výkladové* v r. 1740.⁴⁵ Od poloviny 18. století je patrná vyšší jazyková úroveň textů přibližující se prvním projevům národního obrození. Je v ní možno spatřit racionalistické a osvícenské myšlenky.⁴⁶ Mezi přední představitele kvalitních jazykových postil patří postila J. V. Eybela, kterou vydal r. 1785 Václav Matěj Kramerius či postila minority Jana Nepomuka Medlína.⁴⁷ Na konci 18. století ustupuje kázání na samý okraj literární tvorby.⁴⁸

⁴⁰ VOIT, *Encyklopedie knihy*, str. 710–711

⁴¹ VOIT, *Encyklopedie knihy*, str. 710–711

⁴² KOL. AUTORŮ, *Ottův slovník naučný*, svazek XX, str. 307–308

⁴³ VOIT, *Encyklopedie knihy*, str. 710–711

⁴⁴ MOCNÁ, PETERKA, *Encyklopedie literárních žánrů*, str. 298

⁴⁵ KOL. AUTORŮ, *Ottův slovník naučný*, svazek XX, str. 308

⁴⁶ MOCNÁ, PETERKA, *Encyklopedie literárních žánrů*, str. 298

⁴⁷ KOL. AUTORŮ, *Ottův slovník naučný*, svazek XX, str. 308

⁴⁸ MOCNÁ, PETERKA, *Encyklopedie literárních žánrů*, str. 298

4 Modlitební knihy

Podle Jana Malury není Dikastova Postila postilou v pravém slova smyslu. Podle něj se spíše jedná o prostou modlitební knihu, která se objevovala napříč celým raným novověkem. „Dílo sice nese v názvu slovo „postila“, není ale souborem kázání vykládajících liturgická čtení.“⁴⁹

Modlitbu můžeme rovněž chápat jako „žánr či textový útvar, jež definujeme jako rozhovor s Bohem s upřímným a otevřeným srdcem či zbožné povznesení mysli k duchovnímu světu. Vyjadřujeme v něm úctu, děkujeme, prosíme, vyznáváme vinu, pokoru...“⁵⁰

Modlitební knihy jsou takovým souborem jednotlivých modliteb nebo krátkých prozaických náboženských skladeb, které slouží ke každodennímu, zejména domácímu, modlení. Témata jednotlivých knih nejsou totožná, přesto se často objevují témata lásky, prosby za ochranu těhotných a nemocných, někdy též strach ze smrti nebo neznámého či žádost o pomoc.⁵¹ Nejčastěji se však vyskytují modlitby plné vděku a litanie⁵². Na konci většiny barokních modlitebních knih jsou duchovní písně.⁵³

Jan Malura rozdělil modlitební knihy na osobní a kolektivní typ, přičemž jejich rozdělení není tak jednoznačné, Malura upozorňuje, že je nejedná o prosté a hraniční protiklady. Obě totiž mají velmi podobnou funkci a obě slouží k sebevyznání a zpytování hříchů.⁵⁴ Liší se zejména formou „já“ a „my“. Kolektivní typ výpovědi je krátký text se standardizovanými formulacemi, v tomto typu modliteb je důležitá jednota obce, nejčastěji se používá 1. osoba plurálu tzv. kolektivní „my“ a dochází k potlačení vlastních zkušeností. Oproti tomu v osobní modlitbě je nejdůležitější privátní komunikační situace, dochází k používání tzv. osobního „já“ a jedná se zejména o soukromý rozhovor s Bohem. Osobní modlitby nemají ustálenou formu, mohou ji tvořit rozliční muži i ženy v rámci různorodých sociálních poměrů a situací. Osobní modlitby jsou

⁴⁹ MALURA, *Meditace a modlitba v literatuře raného novověku*, str. 74

⁵⁰ MALURA, *Meditace a modlitba v literatuře raného novověku*, str. 23

⁵¹ VOID, *Encyklopedie knihy*, str. 600

⁵² Typická dvoudílná prosebná píseň skládající se z oslovení a vlastní prosby. IN: VLAŠÍN, *Slovník literární teorie*, str. 205

⁵³ VOID, *Encyklopedie knihy*, str. 600

⁵⁴ MALURA, *Meditace a modlitba v literatuře raného novověku*, str. 25

formulovány vlastními slovy a zaměřují se na vlastní prožitky a situace. Podle Malury autoři definují svůj způsob výpovědi už v samotných předmluvách.⁵⁵

Většina modlitebních knih nezakrývá zjevnou inspiraci v bibli nebo jiných náboženských textech, na které často odkazuje a počítá s určitou znalostí bible, starších textů či klasických náboženských písní.⁵⁶

⁵⁵ MALURA, *Meditace a modlitba v literatuře raného novověku*, str. 26–27

⁵⁶ MALURA, *Meditace a modlitba v literatuře raného novověku*, str. 32

5 Téma a motiv

Motiv (pochází z latinského *motivus*, které do překladu znamená uvádějící v pohyb) je nejjednodušší a nejmenší plnovýznamová jednotka nesoucí význam v rámci struktury literárního textu. V rámci rozboru literární struktury nese ústřední roli, je považován za stavební kámen celého díla. Podle obsahové funkce se dělí na situační a typové. Na rovině struktury se dělí na motivy klíčové, vedlejší a vyplňující. Hlavní nebo přízračný motiv, který se vícekrát opakuje či prochází celým literárním dílem, se nazývá leitmotiv. Jedná se o formální jednotku, která slouží k názorné strukturaci.⁵⁷

Téma (pochází z řeckého *thema*, které do překladu znamená položka) je „rovina zobrazení skutečnosti, složená z postav, vypravěče, vnějšího světa a děje a zakotvená v souslednosti významových elementů jazyka.“⁵⁸ Téma se podílí na vyjádření celkového obsahu díla a skládá se z menších motivů. Téma se dělí na několik typů, téma přejaté ze skutečnosti, téma předstírající reálnost, a téma nerozvinuté nebo popřené.⁵⁹

Souhrn jednotlivých témat, zvláště takových, které spolu úzce souvisí, se nazývá tématika.⁶⁰

⁵⁷ HOLÝ, TRÁVNÍČEK, *Lexikon teorie literatury a kultury*, str. 530–531

⁵⁸ VLAŠÍN, *Slovník literární teorie*, str. 377–378

⁵⁹ VLAŠÍN, *Slovník literární teorie*, str. 377–378

⁶⁰ VLAŠÍN, *Slovník literární teorie*, str. 377–378

6 Postila každodenní

6.1 Obsah Dikastovy postily

Postila je psána formou kolektivní výpovědi, tzv. „my“, které v určitých úsecích střídá s osobní výpovědí „já“. Osobní výpovědi je psána např. Modlitba a vyznání hříchů: „Já hříšný, padlý a bídny člověk, mnohými hříchy a rozličnými nepravostmi obtížený, vyznávám se a vinen se dávám...“⁶¹

Dikastova postila je rozdělena do tří základních částí, které doprovází klasická dedikace a předmluva⁶². Dá se říct, že postila začíná manuálem, který popisuje, jak by mělo probíhat správné ranní a večerní modlení. Je zajímavé, že Dikastova postila se nezabývá popisem celého církevního roku, ale pouze jednotlivých dní v týdnu. Jan Malura píše, že „Postila každodenní nesleduje cyklus církevního roku, ale předkládá texty pro jednotlivé dny týdne.“⁶³ Popsané jednotlivé dny mají strukturu, která se opakuje, každá ranní modlitba začíná novým dnem a názvem dne, ke kterému je určena, a skládá se z počátečního zpívání ranní nebo kterékoli jiné písně (píseň), následuje čtení alespoň jedné kapitoly z Bible (čtení z Bible), čtení kázání (napomenutí), pokleknutí s modlitbou k Bohu (modlitba). Celý proces je zakončen jednou písní či několika zarecitovanými verši (píseň). Večerní modlení je vcelku stejné jako ranní, odlišuje se pouze absencí čtení úryvku z Bible.⁶⁴ Večerní je také poněkud kratší, též ale začíná zpíváním (píseň), poté následuje četba kázání, která koresponduje s ranním kázáním a nejčastěji jej ještě doplňuje (napomenutí), pokleknutí s modlitbou a je opět zakončena krátkou děkovnou písní.⁶⁵ Druhá část se nazývá Modlitby na čas moru a války a obsahuje několik specifických modliteb, které prosí o zastavení moru a snaží se vysvětlit jeho původ. Třetí část obsahuje soubor různých písní, které mohou být alternací k jednotlivým dnům, všechny se opětovně věnují tématu vděku, lásky a prosby za ochranu před celým dnem a nocí.

⁶¹ DIKAST, *Postila každodenní*, str. 196

⁶² Dikastova dedikace a předmluva nemají očíslované stránky, z toho důvodu budu při citacích používat pouze označení předmluva/dedikace

⁶³ MALURA, *Meditace a modlitba v literatuře raného novověku*, str. 74

⁶⁴ Výjimku tvoří páteční večer, který obsahuje i večerní čtení z Bible a zabývá se zachráněnými divočinou před potopou světa. In: DIKAST, *Postila každodenní*, str. 153

⁶⁵ MALURA, *Meditace a modlitba v literatuře raného novověku*, str. 74

Sám Dikast se v postile nejvíce zabývá motivem vděku, odpočinku, tolerance a nekonečné lásky k Bohu. Tvrdí, že pokud člověk nezná dlouhé modlitby, stačí klasické krátké, které znají všichni a mají pro ně hluboký význam (např. modlitba Otčenáš). S jejich znalostí Dikast počítá. Jan Malura k tomu uvádí: „Znalost základních modliteb (Otčenáš, Zdravas Maria, Credo) byla církevními institucemi prosazována od raného středověku. Texty představovaly nezbytné minimum toho, co měl věřící ovládat.“⁶⁶

Dikast ve svém díle používá prvky intertextuality⁶⁷, odkazuje se ale pouze na znalost Bible a známé duchovní písně (např. Otčenáš).⁶⁸ Součástí každého dne je úryvek z Bible, konkrétně začátek Starého zákona. Začíná zrozením všeho, vznikem světa, člověka a víry, až postupně graduje a končí strachem před smrtí, prezentované potopou či morem. Potopu přežil pouze jeden pravý věřící – Noe. Při morové epidemii se Dikast snaží prosit Boha, aby stejným způsobem ušetřil alespoň opravdu zbožné lidi.

6.2 Dedikace

Dedikace neboli věnování, zasvěcení.⁶⁹ Jedná se o literární prvek umístěný na začátku nebo konci knihy, který koncipovaný podle autorova mínění a soudobých konvencí. Díla byla nejčastěji dedikována z důvodu touhy po dedikantově přízni či finanční nebo hmotné pomoci.⁷⁰

Jiří Dikast věnoval svou Postilu každodenní čtyřem manželkám významných šlechticů, jejichž lásku k Bohu přirovnává k „prvním ženám“.⁷¹ První byla urozená paní Anna Dvořecká z Olbramovic, rozená z Karlovic. Druhá byla manželka Rytíře Prokopa Dvořeckého z Olbramovic, člena direktoria českých stavů během stavovského povstání. Dále byla Postila věnována Voršile Benigně z Michalovic, rozené z Vrbny, jež byla manželkou místopísaře (1590 – 1611) a později místokancléře (1612 – 1617) Království českého Bohuslava

⁶⁶ MALURA, *Meditace a modlitba v literatuře raného novověku*, str. 54

⁶⁷ Mezitextový vztah, schopnost textu navazovat na jiný text. IN: TRPKA, *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*, heslo: intertextualita, Online dostupný

⁶⁸ MALURA, *Meditace a modlitba v literatuře raného novověku*, str. 54

⁶⁹ KOL. AUTORŮ, *Ottův slovník naučný*, svazek VII, str. 146

⁷⁰ VOIT, *Encyklopedie knihy*, str. 200–201

⁷¹ Dikast vzpomíná na ženy, které velmi milovaly Kristovo učení a jako první zjistily Kristovo zmizení z hrobu: „Nebo vím, že horlivé milovnice a následovnice ráčíte býti víry pána Ježíše a chval jeho, jako ony svaté paní, kteréž horlivě milovali a následovali pána Ježíše.“ IN: DIKAST, *Postila každodenní*, předmluva

z Michalovic, člena direktoria během stavovského povstání.⁷² Třetí dedikantkou byla Eva Polyxena Černínová z Chudenic, rozená z Palenic, manželka Humprechta Černína z Chudenic, místokomorníka Království českého. Poslední byla Alžběta Bukovanská z Bukovan, rozená z Mnichu, manželka Jana Bukovanského Pintu z Bukovan, místopísaře Království českého.

6.3 Předmluva

Jak už bylo zmíněno dříve, Dikast byl velmi snášenlivý člověk a své myšlenky ohledně rovnosti a svornosti se snažil přenést na své čtenáře.⁷³ Vyjadřoval roztrpčení nad tím, že ačkoli se lidé chovají žádostivě, pyšně a vychloubačně, všichni se hlásí ke svornosti a pokoji, jejich chování tomu však neodpovídá. „Odtudž to snáze hlahol slova pokoje a svornosti libujeme, nežli skutkem a pravdou následujeme.“⁷⁴

V předmluvě probírá dvě základní témata, která by podle něj měla být pro každého správného věřícího důležitá a bez nich by řádná společnost zanikla.

První téma, kterému se v předmluvě důkladněji věnuje, je svornost a jednota, které spolu v Dikastově podání velmi úzce souvisí. Poukazuje na to, že i pro Písmo svaté je důležitá svornost. Metaforicky se zmiňuje o důležitosti spolupráce – jednota, která je základem pro tuto svornost, znamená, že pokud budou všichni spolupracovat jako jeden člověk, může lidstvo dosáhnout rovnováhy. Sám tvrdí, že jeho postila se snaží toho ideálu dosáhnout a usiluje spojit lid a víru v jeden celek. Metaforou odkazující na lidské údy poukazuje na důležitost spolupráce a respektování práce ostatních, protože „zeptali by se ucha, co činí oko, odpovědělo by, vidí a hledí k mému dobrému. A zase zeptali by se oka, co činí ucho, odpovědělo by, slyší a poslouchá našemu dobrému.“⁷⁵ Tedy, že každý má pro fungování společnosti svou funkci a je nepostradatelný. Kromě odkazu na spolupráci lidských údů popisuje autor i fakt, že malá společnost dokáže lépe prosperovat, zatímco velká společnost se kvůli dílčím konfliktům

⁷² KOL. AUTORŮ, *Ottův slovník naučný*, svazek XXVII, str. 277

⁷³ MALURA, *Meditace a modlitba v literatuře raného novověku*, str. 74

⁷⁴ DIKAST, *Postila každodenní*, předmluva

⁷⁵ DIKAST, *Postila každodenní*, předmluva

rozpadá.⁷⁶ Popisuje spolupráci pohanů, kteří se drželi svornosti a díky tomu byli schopni postavit obrovské chrámy a kostely, pochvaluje si jejich pracovitost a umění spojit se. Kromě pohanů vyzdvihuje svornost prvních křesťanů, a když vidí lidskou společnost, pokládá si otázku, kam tedy zmizela. Otázku nechává bez odpovědi, aby donutila k zamyšlení.

Druhým velmi důležitým tématem je hledání pokoje. Hlavním strůjcem všeho lidského pokoje je Bůh a Ježíš Kristus, z toho důvodu Dikast používá označení Bůh pokoje nebo Kníže pokoje. Mimo jiné se Bůh stará o svornost, pokoj a jednomyslnost a jediným úkolem věřících je vážit si tohoto daru božího. Poukazuje na fakt, že v nebi je klid, mír a žádné rozbroje a přeje si, aby toho časem dosáhla i lidská společnost, skrze Ducha svatého, kterého Bůh posílá do lidských srdcí.

Poté se opět vrací k tématu svornosti a pokládá otázku, při jakých skutečích a činech je důležité na ni pomýšlet a kdy naopak ne. Svornost a jednomyslnost má být pouze u poctivých věcí, jako je láska, pravda a víra v Boha. Dikast tvrdí, že pokud se člověk něčím odlišuje od ostatních, nemusí to nic znamenat, pokud nedělá nic zlého. To, co je podle Dikasta špatné, je zlé chování člověka, který někoho jiného odsuzuje, kritizuje nebo se mu vysmívá právě kvůli jeho odlišnosti. Zde se opět vrací k metafoře s údy, lidé jsou rozdílní, každý má na světě svou funkci, ale dohromady musí spolupracovat. Rozdílnost považuje za jeden z božích darů. Poukazuje na to, že lidé jsou příliš rozdílní na to, aby byli jednomyslní, není to však pro Dikasta současná záležitost, uvědomuje si, že rozdíly mezi lidmi byly už od počátku křesťanství, v době první církve, kterou se v celém svém textu inspiruje a k jejímž myšlenkám se chce navrátit. Opět se zamýšlí, proč i přes tyto rozdíly byli první křesťané schopni lepší spolupráce. Fungující společnost si ale musí dobře rozmyslet, která odlišnost je v pořádku a kterou je potřeba trestat. Špatné jsou ty, které se záměrně chovají neuctivě, zle, bezbožně, kriticky nebo posměvačně. Pokud se odlišuje jejich víra, Dikast napomíná, že s takovými lidmi není dobré tvořit jakoukoliv společnost, jak ale později uvádí, jinověrce není vhodné odsuzovat, ale modlit se za jejich spasení. K tomuto tvrzení ale opět dokládá, že pokud se rozhodnou přejít ke křesťanské víře, je potřeba jim jejich

⁷⁶ Zde Dikast cituje římského historika Sallustia a zároveň nechává větu v původním latinském znění: „*Concordia res parva crescunt, discordia vero magna na dilabuntur*“ neboli „*svornosti malé věci rostou a nesvornosti velké věci hynou.*“ IN: DIKAST, *Postila každodenní*, předmluva

předešlé pochybení odpustit. Podle Dikasta si všichni lidé zaslouží patřit do tohoto společenství, neboť podle kázání Krista „jsme všickni oudové jednoho těla.“⁷⁷

Teorii jednomyslnosti a svornosti mimo jiné aplikuje na válku a boje, není totiž lepšího vojska, než jednomyslného, které když bude bojovat společně, nemůže prohrát. Nejlepším příkladem jednomyslnosti je fungování církve, kde se všichni chovají jako sobě rovni. Dalším příkladem svornosti je podle Dikasta vrchnost, jejímž úkolem je dohlížet nad dodržováním správného chování.⁷⁸ Když se vrchnost nebude chovat správně, nikdy nebude příkladně vládnout. V Dikastově podání má vrchnost dvojí roli, tedy „*vikarius*⁷⁹ *boží na zemi, custos*⁸⁰ *obecného pokoje*.“⁸¹ Stejně tak platí, že se samotný vládce musí chovat příkladně, aby on sám zachovával svornost a pokoj.

Sám se v předmluvě staví do role pomocníka církve, když vydává tuto postilu. Chápe ji jako pomocníka pro každodenní pobožnost a označuje ji jako manuál správného modlení.⁸² Tvrdí, že díky ní se dokáže člověk správně modlit a myslet na věci, na které by bez pomoci mohl zapomenout. Dále tvrdí, že svou postilou přispívá k pokoji a jednotě, protože čtenáři Dikastova díla tvoří malou, ale pevnou skupinu. Na konci už jenom upozorňuje na potřebu poděkování církvi, Bohu, císaři a císařovně, prosí též za pokoj bez válek, hladu, moru a za možnost žít poklidný a volný život beze strachu. Stejně tak prosí vrchnost, aby jeho dílo nebrala jako kritiku nebo útok, ale pouze jako pomoc, projev laskavosti a snahy o rozvinutí lásky k Bohu.

⁷⁷ DIKAST, *Postila každodenní*, předmluva

⁷⁸ Popisuje dobrou vládu císaře Konstantina, který místo bojování s nepřáteli, se raději staral o pokoj církve, boje proti sektám a správnému učení Ježíše Krista. In: DIKAST, *Postila každodenní*, předmluva

⁷⁹ vicarius neboli vikář je zástupce, náměstek v úřadě, který zastupuje v době nepřítomnosti výše postaveného. In: KOL. AUTORŮ, *Ottův slovník naučný*, svazek V, str. 684.

⁸⁰ custos neboli hlídač, strážce, jehož úkolem bylo hlídat, strážit a přijímat hlasovací lístky. Obecně dozorcí při volbách, hlasování či rozhodování. In: KOL. AUTORŮ, *Ottův slovník naučný*, svazek V, str. 798

⁸¹ DIKAST, *Postila každodenní*, předmluva

⁸² MALURA, *Meditace a modlitba v literatuře raného novověku*, str. 74

7 Motivy v Dikastově postile

7.1 Motiv prvotiny

Celá postila začíná netradičně nedělním dnem a popisuje stvoření světa za sedm dní, respektive za šest.⁸³ Nejdůležitější je podle Dikasta sedmý den, během kterého Bůh odpočíval a pouze pozoroval dění na Zemi. Nedělní den je považován za začátek všeho. Dikast cituje Bibli, kde se často zmiňuje, že Bůh měl prvotiny nejraději, a tvrdí, že Bůh jako první určil neděli jako svatý odpočinek, když sám odpočíval. Cituje první Mojžíšovu knihu a vyzdvihuje svátost neděle, která se též stala začátkem – prvním dnem církevního roku.

„Pro kterouž to příčinu po dnes každý týden od svaté neděle toliko začátek svůj bere a přijímá. [...] Pán Bůh ráčil: tou tedy příčinou i neděle Svatá, jakožto prvotina všech jiných dnům, má býti k Slávě boží obrácena.“⁸⁴

7.2 Motiv světla

Na samém počátku týdne se Dikast zmiňuje o důležitost světla. Upozorňuje na fakt, že první neděli ještě slunce, měsíc ani hvězdy neexistovaly, přesto ale na Zemi bylo malé světlo, které vyzařovala boží sláva. Dikast tím vyzdvihuje, že světlo boží je všude mezi námi a vždy bude světlem a svící, které budou osvětlovat temnotu ve světě, a zároveň že světlo je i naděje, která nikdy nezhasne a neskončí.

Se světlem souvisí i touha člověka dosáhnout vyšších cílů. Stejně jako věčný plamen hoří nad oltářem, musí hořet i lidská síla, láska a touha se nikdy nevzdávat a nikdy se před ničím nezastavovat.

„Však vždy toliko těm dobré dary své dává, kteří ho za ně prosí a kteří hledají, dokud nenaleznou a tlučou, dokud jim nebývá otevřeno.“⁸⁵

⁸³ V první kapitole popisuje vznik světa, cituje Bibli a Mojžíšovo vyprávění o vzniku světa za sedm dní. První den oddělil světlo od temnoty a stvořil den a noc. Druhý den oddělil vodu od vod a vznikla obloha a nebe. Třetí den vzniklo moře a pevnina nazvaná země, vznikly první rostliny. Čtvrtý den přes den umístil na nebe slunce a před noc měsíc. Pátý den oživil životem moře a zemi zvířaty. Šestý den stvořil Bůh člověka k obrazu svému, stvořil muže a poté ženu. Sedmý den odpočíval.

⁸⁴ DIKAST, *Postila každodenní*, str. 8

⁸⁵ DIKAST, *Postila každodenní*, str. 106

7.3 Motiv vděčnosti

Jedním z nejdůležitějších požadavků na život křesťana je projevení vděčnosti. Opravdový a upřímný vděk za vše, co Bůh pro člověka za jeho život dělá a jak jej chrání. Proto také v Dikastově postile jde o výrazný motiv objevující se každý den. Důležité je si uvědomit, že za život na Zemi všichni vděčí Bohu a není samozřejmostí. Součástí každé modlitby musí být poděkování Bohu, že člověku umožnil žít. Možností, jak mu správně poděkovat, je mnoho. Pokud se věřící začne modlit ráno, kdy Bůh jeho volání vyslyší a splní, musí večer poděkovat za celý prožitý den a všechno, co jej v něm potkalo. V neděli si pokládá otázku, jak Bohu správně poděkovat. Zde kritizuje děkování pomocí obětí, jak tomu bylo ve Starém zákoně a zároveň odmítá dary smrti, peněžní dary, stříbro, zlato a obětiny dávané na oltář Antikrista, protože žádná z těchto odměn nemůže potěšit Boha. Ztotožňuje se s myšlenkami sv. Davida a jeho tvrzením, že všechny skutky, které člověk udělá, musí činit ve jménu Krista, všechny zásluhy připisovat jemu a za všechno a neustále mu děkovat.

Též v neděli děkuje Bohu, že na Zemi poslal Ježíše, aby kázal o spasení. V pátek děkuje i Ježíši, že se obětoval, aby ukázal pravdu a rozšířil své učení o nebeském království. Úterý si vyhranil jako den, kdy by měl člověk rozjímat o tom, co vše dobré pro něj Bůh dělá, a důkladně za to poděkovat. Součástí toho je i zamyšlení nad tím, jak by se měl správný věřící chovat, aby splatil Bohu jeho dobrotivost.

„[...] abychom ji v přítomnou chvíli tuto večerní učinili a všechna dobrodiní Božská, abychom sobě připomenuli a na mysli obnovili...čím bychom se mohli pánu Bohu za ně odplatiti“⁸⁶

Ve čtvrtek se zase věnuje prikázání „ze všeho díky činite.“⁸⁷ Dikast upozorňuje, že za všechno, ať už dobré nebo špatné, musí člověk poděkovat Bohu a prosit jej za odpuštění. Bůh sesílá špatné věci pouze tehdy, pokud se lidé nedokážou poučit, tedy všechno špatné se děje z nějakého důvodu. Snaží se poučit věřící, aby prvně hledali vinu v sobě, než se jí snažili přenést na někoho jiného.

Též si ve čtvrtek Dikast pokládá otázku, za co by měl člověk každodenně děkovat Bohu. Odpovědí je, že chrání a stará se o duchovní život, zachovává víru

⁸⁶ DIKAST, *Postila každodenní*, str. 72

⁸⁷ Cituje apoštola Pavla a popisuje biblický příběh o Jobově ženě, která chtěla zlořečit Bohu kvůli neštěstí, které je v životě potkalo. IN: DIKAST, *Postila každodenní*, str. 108

a spravedlivost, mimo jiné chrání lidské zdraví a žehná jeho práci. Všechno krásné, co se dnešního dne stalo, má na svědomí boží ochrana, protože Bůh sídlí v srdci, kde chrání člověka proti silám zla, které by se o lidskou mysl mohly pokoušet.

„Pomáhal také pán Bůh i hradu svědomí našeho hájiti, vedl po cestách spravedlnosti, pokládal ruku svou, abychom škodlivě nepadli a zranění na duších našich nebyli.“⁸⁸

7.4 Motiv rodiny

Součástí čtení z Bible je i rozsáhlý popis rodokmenu Evy a Adama poté, co je Bůh vyhnal z ráje a oni založili rodinu. Po popisu bratrovraždy Kaina a Ábela se věnuje pravděpodobně nejhodnotnějšímu a nejlepšímu synovi, který byl stvořen k obrazu Adama, Šéta, jakožto prototypu dobrého a hodného člověka.⁸⁹ Podle Bible už dále jen popisuje jeho rodokmen a dlouhý a požehnaný život potomků Adamových, který končí až životem Noa a narozením jeho tří synů.

Na téma rodiny se v napomenutí zaměřuje v sobotu a neděli, kde poukazuje na to, že otec musí svolat svou rodinu a poučit je o Bohu. Sobota je zase dnem, kdy by se při odpočinku měli členové rodiny setkávat a navštěvovat a kromě sebe by měli kultivovat i rodinné společenství. Neděle je dnem, který by měla rodina trávit pospolu a učit se o Bohu.

7.5 Motiv prosby

Prosba je zároveň s vděkem jeden z nejdůležitějších motivů v celé postile. Dikast tvrdí, že je potřeba neustále prosit Boha o pomoc, spásu i štěstí. Prosí za odpuštění všech hříchů. Též tvrdí, že důležitější je prosit Boha ráno, protože člověk během dne koná různé skutky a potřebuje dohled a ochranu před vším, co by jej mohlo postihnout. Večerní prosba zase vyplývá z touhy po ochraně před blížící se nocí.

Nedělní večer je navíc obohacen o prosbu o odpuštění za odpočinkový den, který sloužil ke kultivaci vlastního těla a rozjímání o Bohu a Ježíši Kristu.

⁸⁸ DIKAST, *Postila každodenní*, str. 47

⁸⁹ Dikast však častěji používá přepis jména Seth. „[...] nazval jeho jméno Seth.“ IN: DIKAST, *Postila každodenní*, str. 99

Žádná prosba by neměla být sobecky mířená, vždy je nejdůležitější prvně myslet na ostatní, na vrchnost a krále a až poté na vlastní pokojný život.

7.6 Motiv odpočinku

Dikast zdůrazňuje, že celá neděle slouží k odpočinku a kultivaci vlastního těla. Mělo by se podle něj jednat o den, kdy musí člověk pečovat o sebe a svůj duchovní život. Součástí starosti o sebe zůstává modlení se celým srdcem. Dále myslet na ostatní, dělat milosrdné skutky, dávat almužnu na nemocné, chodit k zpovědi, mluvit o Bohu se svými dětmi nebo poddanými. Stejně tak je velmi důležité zpívat duchovní nebo světské písně, žalmy, nebo recitovat, a to jak v kostele, tak doma. Během odpočinku však jako nejdůležitější zůstává čistá láska k Bohu, a pokud o boží milost věřící žádá, musí mu prvně poděkovat za ochranu a poprosit o odpuštění za hříchy. Nedělní den je mimo jiné i dnem vzdělání. Dikast vyčleňuje nedělní den jako dobu, kdy otec svolá své děti a poučí je o Bohu.

Připomíná, že neděle vždy dnem odpočinku nebyla, před příchodem Ježíše Krista uctívána nebyla a její svátost rozšířil až on. Před ním se lidé o sebe a své myšlení nestarali a ani nerozvíjeli svůj duchovní život. Až s příchodem první církve, Ježíše a apoštolů se důležitost soboty přesunula na neděli. Ze soboty se stala pouze příprava na nedělní svátek, který obsahoval kázání a rozjímání.

Volnost neděle rozšířili až apoštolové, kteří se snažili sjednotit den odpočinku pro všechny víry a také s jinověrci (rozumí se židé), protože ti slavili jiné svátky, měsíce nebo dny. Z toho důvodu apoštolové rozhodli, že neděle bude hlavní den, kdy se lidé budou scházet, odpočívat, rozjímat a připomínat si slovo boží.

„Apoštolové a apoštolští muži ustanovili to, aby den nedělní za sváteční držen byl, a aby všechna sláva soboty na něj přenesena byla.“⁹⁰

7.7 Motiv tolerance a dobrosrdečnosti

Dikast byl velmi tolerantním člověkem, který si přál nejen rovnost všech lidí, ale i svornost, o které se zmiňoval už v předmluvě. Během neděle se věnuje

⁹⁰ DIKAST, *Postila každodenní*, str. 11

lásce k jinověrcům⁹¹, které dle svatého Pavla nikdy nesmí zatracovat, pouze napomínat, že se blíží svatá neděle, a vyzdvihovat její důležitost, která jimi byla upozaděna vůči sobotnímu svátku.⁹² Láska k jinověrcům se však v druhé polovině postily vytrácí a převládá obvinění za rozšíření moru.

Součástí každé modlitby je i prosba Ježíše, aby se vrátil na zemi a dohlížel na správné fungování církve a požehnal jí i dalším úřadům a postaral se o všechen lid. Během modlení je důležité myslet na pracující řemeslníky, zemědělce a na zvelebování země. Nejdůležitější je prosit Boha o ochranu nad celým Královstvím českým. Nesobecky poprosit za chudé, sirotky, vdovy a nemocné, kteří jsou odkázáni pouze na boží pomoc. Též je důležité umět odpouštět přátelům i nepřátelům, protože odpouštění je božské. Chválí Boha a Ježíše Krista a vyzdvihuje jejich dobrotivost a laskavost.

„Opatruj nás sám, nebo Otec náš i Pán, čeleď jsme tvá, ať tvůj odpůrce v nás místa nemá, od všelikého zlého, vyprovod' každého věrného, přived' do království tvého.“⁹³

To samé platí i při každodenním večerním modlení, věřící nesmí sobecky myslet pouze na sebe, ale musí prosit Boha i za ochranu ostatních, aby seslal své pomocné anděly, kteří během spánku ochrání lidské tělo před ďábelskými spáry. Ve večerní modlitbě je Bůh nazýván Ochráncem, který chrání lidstvo před vlivem ďábla, jehož vliv je v nočním čase obzvlášť silný. V noci totiž touží ještě po větší ochraně i prostších či jinověrných lidí před zlými duchy, protože ví, že člověk je bez jeho ochrany lehce zmanipulovatelný. Vyzývá Boha, aby pravici ochraňoval všechen lid.

„Nebude-li ochrany tvé, stráž lidská neobstojí. Ó ať se přemocný Bože, duchové zlí tě bojí“⁹⁴

Dikast ale nechce, aby věřící myslel pouze na sebe, a stejně tak se nesnaží podsouvat nenávist k jinému náboženství či vrchnosti. Každá modlitba by měla obsahovat prosbu i za ochranu krále a vrchnosti a až nakonec je možné myslet na vlastní pokojný život.

⁹¹ ⁹¹ Dikast zde má na mysli příslušníky židovského náboženství.

⁹² „[...] K čemuž nás zjevně Duch páně skrze apoštola S. Pavla k Židům napomíná, řekl: Neopouštějíte společného shromáždění svého, jako někteří obyčej mají, ale napomínajíce se a to tím více, čím více vidíte, že se ten den přibližuje.“ IN: DIKAST, *Postila každodenní*, str. 13

⁹³ Ukázka písně, kterou Dikast zakončuje svou nedělní ranní modlitbu. Slova z písně jsou přepsána, význam jednotlivých slov zůstal zachován. IN: DIKAST, *Postila každodenní*, str. 19

⁹⁴ DIKAST, *Postila každodenní*, str. 20

7.8 Motiv žárlivosti a netrpělivosti

Pro Dikasta je typickým příkladem žárlivosti život bratrů Kaina a Abela⁹⁵, dětí Evy a Adama. Zde poprvé upozorňuje na problém, že Bůh vyzdvihl dar jednoho, zatímco druhého zavrhl, přestože oba dali tolik, kolik mohli.⁹⁶ Kain ze žárlivosti zabil Abela, byl Bohem vyhnán a stal se zapovězeným tulákem, přesto mu ale Bůh nedovolil umřít, chtěl, aby žil a kál se za své hříchy, které spáchal.

Vyzdvihuje, že Bůh má velké srdce, pro každého je v něm místo a žádného věřícího nikdy neopustí. Přesto ale Dikast přiznává, že Bůh někdy jednoho věřícího vyzdvihuje a jiného už předem zatracuje. Na světě totiž vždy, po vzoru Kaina a Ábela, existovaly dva druhy lidí, mezi nimiž byl jediný rozdíl. Jedněm Bůh dary chválil a druhých si moc nevášal. Dikast se snaží tento fakt vysvětlit a poukázat na to, že Bůh vždycky minule všechny lidi stejně. Podle něj je možné božské lásky dosáhnout, pokud člověk bude během modlení myslet na čistou lásku k Bohu a radovat se z ní, nikoli modlit se z povinnosti a doufat v brzký konec kázání. Radovat se ale nesmí sobecky, vždy musí za vše děkovat Bohu a všechny své dobré skutky přisuzovat jemu. Sobekost je totiž cesta do záhuby a nepřízně boží. Pokud si je ale věřící vědom toho, že se neoddal Bohu tak moc, jak by mohl, popřípadě v jeho životě byla jeho víra zpochybněna, nesmí se na Boha zlobit, že na něj zanevřel, ale musí jej celým srdcem prosit za odpuštění a kát se ze svých hříchů. Pokud ale bude při modlení dělat všechno správně a myslet na dobro ostatních, Bůh mu jeho špatné chování či hříchy v minulosti odpustí a až přijde správný čas, vyzdvihne i jeho dary. Dikast touto myšlenkou vyzdvihuje trpělivost člověka. Trpělivost je totiž odpovědí na šťastný život v přízni Boha.

7.9 Motiv sváru dobra a zla

Jeden ze základních rysů nejen barokní literatury je tematizace sváru dobra a zla, Boha a ďábla nebo duše a těla. Žánr sváru (sporu) vyrůstá z antických forem a někdy používá prvky soudobé pedagogiky, tedy disputace, hádky či rozpravy o

⁹⁵ Z bible je znám příběh bratrů Kaina a Abela. Bůh vyzdvihl Abelův dar a nevášal si daru Kaina. Kain toto neunesl a zabil svého bratra. IN: Genesis, IV. kapitola

⁹⁶ „A řekl Kain k bratru svému. Vyjděme ven, a když byli na poli, povstal Kain proti bratru svému a zabil ho.“ IN: DIKAST, *Postila každodenní*, str. 81

určitému problému s předem vymezenými pravidly.⁹⁷ Podle Encyklopedie literárních žánrů se jedná o střet dvou mluvčích ve fiktivním rozhovoru řešící názorový konflikt rozdílné závažnosti.⁹⁸ Dikast sice přímo tento žánr nerealizuje, avšak motiv konfliktu dobra se zlem je u něj jedním ze zásadních. Nejdůležitější chvílí, kdy podle Dikasta dochází k otevřenému boji mezi dobrem a zlem, je příprava na spánek. Během něho totiž opouští člověk své tělo, odchází do říše snů a svou tělesnou schránku musí ponechat ochraně andělů seslaných Bohem.

Člověk se celý svůj život pohybuje na tenké hranici mezi dobrým a zlým, protože se ďábel neustále snaží přesvědčit člověka, aby se k němu přidal, a svými ďábelskými spáry se jej snaží uchopit a přitáhnout k sobě. Ďábelské spáry Dikast popisuje prostřednictvím přirovnání lva a jeho oběti, kterou lev potichu obchází a číhá, až ukáže svoji slabost, a hned poté jej chytí. Dikast prosí o boží milost, když člověk začne být ovlivněn ďáblem. Prosí jej v modlitbě i večerní písni, aby jej v této těžké chvíli Bůh nenechal samotného, protože ví, že nikdo jiný člověku pomoci od zákeřného vlivu nedokáže a pokud se člověk nechá zmanipulovat, tak ať mu to svým milosrdenstvím odpustí. Dikast ale zmiňuje, že už samotné pomýšlení na zlo je hříchem, který překlápí pomyslné váhy dobra a zla na špatnou stranu. Pro Dikasta je tedy základem láska, která dokáže překonat zlo.

V neděli cituje Mojžíšovu knihu a věnuje se prvním oddělení světla od tmy při stvoření světa. Věřící, jenž byl stvořen k božímu obrazu, musí stejně jako Bůh pomocí Slova božího oddělovat světlo od tmy, dobro od zla a velkolepě odmítat temnotu, která se o něj může pokoušet. Stejně jako to Bůh udělal při stvoření světa, musí věřící oddělovat dobro a zlo v svém srdci. Všechno dobré je odměněno a zlé zase potrestáno.

Stejně jako existuje Bůh a ďábel, existují hodní a zlí lidé. Dikast upozorňuje, že někteří lidé jsou velmi zlí a snaží se svést věřící na špatnou stranu. Také si je ale vědom toho, že samotný člověk se nedokáže bránit, a proto potřebuje Boha, aby mu pomohl a ukázal na toho, jehož úmysly jsou zkažené.

„[...] duchové zlí na sebe berou způsoby a formy nějakých těl a ukazují se někdy lidem [...] a přivedení k nějakému hříchu nebo úrazu.“⁹⁹

⁹⁷ LEHÁR, *Od počátků do raného obrození: Středověk*, str. 73–74

⁹⁸ MOCNÁ, D.; PETERKA, J. a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*, str. 224–230

⁹⁹ DIKAST, *Postila každodenní*, str. 92,

Všechno dobré, co člověk činí, má od Boha, který mluví skrz člověka. Oproti tomu ale cokoli zlého či hříšného už je problémem samotného člověka, který se nechal zlákat ďábelskými vlivy, a stejně tak se musí kát, aby jej Bůh za to nepotrestal. Dikast tvrdí, že tomu, kdo se ho právem bojí, má respekt a přijme, co hříšného udělal, bude odpuštěno.

„Jakož se slitovává otec nad dětmi, tak se slitovává Hospodin nad těmi, kterýž se ho bojí.“¹⁰⁰

7.10 Motiv božské velikosti a lidské malosti

Dalším typickým barokním rysem je metafora střetu dokonalosti Boha a prostoty člověka. V úterý večer se Dikast zmiňuje o Bohu, pro nějž jsou všichni lidé jeho posluhovači a ovečkami. V autorově podání to není míněno jako výsměch, ale způsob vyjádření úcty k božské velikosti a popisu lidské obyčejnosti a maličkosti, protože Bůh se o své ovečky postará. Pro Dikasta bylo velmi důležité, aby člověk považoval sebe sama za menšího a prostšího, ale přeje si, aby se člověk inspiroval Bohem a choval se k obrazu jeho, i přestože si je vědom, že člověk nikdy nedosáhne jeho dokonalosti. Stejně téma se objevuje i při závěrečných morových modlitbách. Bůh by bez zjevné příčiny na lidstvo trest neslal, a pokud ano, má na to právo, je nejmocnější a nejváženější a lidským údělem je pouze trpět za své hříchy.

Motiv božské velikosti objevuje v neděli, kde popisuje malost člověka, který nemůže pochopit Boha jinak než svou ryzí a neukončenou láskou. Bůh je vždy spravedlivý a dobrý a Dikast prosí o odpuštění za hříchy, kterým jsou zvláště mladí lidé vystaveni a svým chováním mohli v minulosti pobouřit Boha.

„Potom také s nejnižší pokorou před tvou velikou božskou velebností vyznáváme hříchy a nepravosti naše.“¹⁰¹

7.11 Motiv andělů

Pro Dikasta jsou andělé pomocníci boží, ke kterým se modlí věřící každý večer, aby přišli a ochránili lidské tělo v době, kdy se člověk nemůže bránit sám. Každý večer je tedy důležité se kromě Boha a Krista modlit k andělům a prosit,

¹⁰⁰ DIKAST, *Postila každodenní*, str. 113

¹⁰¹ DIKAST, *Postila každodenní*, str. 17

aby je Bůh seslal na ochranu. Andělé jsou Dikastem vnímáni jako duše, které slouží Bohu a pomáhají mu činit dobro.

„A poněvadž noc se přibližuje, dej nám pokojné odpočinutí pod ochranou tvých andělů.“¹⁰²

7.12 Typy darů a obětí

Motiv oběti věnované Bohu se objevuje napříč celou Biblií, jako ukázkou ale Dikast vybírá pouze oběť samotného Noa, který po přežití potopy vytvořil na počest Bohu oltář, na němž obětoval zvíře. Bohu se oběť líbila a tak slíbil, že Země je očištěná a odteď už budou lidé žít v míru. Dikast se vrací k otázce, co je to tedy správný dar nebo oběť, kterou může člověk věnovat Bohu. Popisuje několik typů, co všechno může být považováno za oběť nebo dar Bohu: smrt živého, sebeobětování se, ztrápená duše, milosrdenství k bližním, promluva od srdce, modlitba nebo smrt Ježíše Krista.

7.12.1 smrt oběti

Dikast se jako první vrací k historickému vzdávání obětí Bohu, které bylo prováděno v době Starého zákona smrtí dvou beránků, jednoho ráno a jednoho večer na počest božské čistoty. Dikast zde kritizuje židovskou víru a jejich primitivnost, protože Bůh by si nikdy nepřál smrt nevinného člověka ani zvířete. Upozorňuje, že tento primitivní způsob obětí změnil až příchod Ježíše Krista a jeho následná smrt byla poslední živou obětí. V pátečním večeru se k tématu vrací a popisuje, že další živá oběť by byla znevažováním Ježíšovy oběti. Po Ježíšově smrti už stačí být srdcem oddán Bohu a často a bez přestání na něj myslet. Pro Dikasta je vražda velmi těžkým hříchem, z toho důvodu velmi rázně odmítal starozákonní zabíjení obětí.

Své myšlenky prokládá citacemi apoštola Pavla a tím dokládá, že zabití nevinných by mělo být nepřijatelným hříchem pro všechny. „Protož prosím vás skrze milosrdenství boží, abyste vydávali těla svá v oběd živou, svatou a Bohu příjemnou, libou a rozumnou službu vaši.“¹⁰³

¹⁰² DIKAST, *Postila každodenní*, str. 25

¹⁰³ DIKAST, *Postila každodenní*, str. 32

7.12.2 sebeobětování

Dikast dále pokládá otázku, co je tedy správná oběť, když smrt to není. Přichází s odpověďmi, že první obětí člověka je už samotný první křest, je to doba, kdy člověk poprvé obětuje srdce Bohu a zřekne se bezbožnosti a hříšnosti. Zároveň si však Dikast uvědomuje, že ve většině případů o této první oběti rozhodnou rodiče a poručníci, nikoli člověk sám za sebe. Své první rozhodnutí, kdy může člověk obětovat své srdce Bohu je, pokud na Boha neustále myslí, dělá stejně jako Ježíš Kristus dobré skutky, učí o správné víře a pomáhá nemohoucím, slabším a bezmocným. Neboli, obětuje svůj život pro šíření boží slávy a lásky.

7.12.3 modlitba

Dikast si je vědom toho, že oběť samotná nemá valného významu, pokud ji nedoprovází modlitba; zde se shoduje s myšlenkami Starého zákona, že modlitba bez oběti je hodnotná, ale oběť bez modlitby je zbytečná. Správnou modlitbu doprovází skutky, podle Dikastova mínění stačí pokleknout, sepnout ruce nad hlavou a hlasitě volat do nebes, aby Bůh a všichni v okolí modlitby slyšeli a ďábel se jich zalekl. Novým typem obětí, která nahradila zabíjení, se stala modlitba, která se musí odehrávat dvakrát denně, jednou ráno a jednou večer. Díky humánnějšímu a lidsky pochopitelnému způsobu obětování nabízí Dikast prostor obětovat se i lidem, pro které byla představa zabití nemyslitelná. „Modlitby svaté vlastně jsou sami zvláštní oběť a to velmi chutná a libá Pánu Bohu, zvláště když pocházejí ze srdce čistého a Ducha horlivého a zarmouceného.“¹⁰⁴

7.12.4 ztrápená duše

Dikast tvrdí, že nezáleží na tom, zda věřící prožívá radost nebo strast, protože Bůh přijme oběť každé duše, která si to zaslouží, bez rozdílu radosti a smutku. Cituje Davida, pro kterého byla ztrápená duše nejlepším možným druhem oběti, protože ztrápený člověk opravdově a ze srdce prosí Boha a žádá jej o pomoc a záchranu.

¹⁰⁴ DIKAST, *Postila každodenní*, str. 35

7.12.5 milosrdenství

Dalším typem obětiny je milosrdenství, které je věnováno blízkým. Dikast tvrdí, že Bůh netouží po lidských obětech, ale chce laskavost a milosrdenství. Milosrdenství úzce souvisí se sebeobětováním a oddáním svého života Bohu. O velikosti jeho milosrdenství kázal i Ježíš Kristus, jehož slova Dikast cituje: „Bud'te milosrdní, jako i Otec Nebeský milosrdný jest, odpouštějte, a bude vám odpuštěno, dávejte a bude vám dáno.“¹⁰⁵

Milosrdenství je laskavost, projevovaná všem lidem bez rozdílu. Člověk by se měl chovat uctivě ke všem lidem a milovat je všechny stejně.

7.12.6 přiznání si pravdy

Dikast si pokládá otázku, zda vůbec má hmotná oběť stejnou váhu jako vyznání, jako otevřená výpověď od srdce k Bohu. Řídí se myšlenkou, že na počátku bylo slovo a slovo je vždy lepší a hodnotnější než tělesná oběť. S touto myšlenkou už souhlasil dříve a upozorňuje, že poslouchat kázání od pověřeného člověka je mnohem účinnější než zbytečně obětovat život, tedy, pravidelná návštěva kostela je pro něj velmi podstatná, protože člověk má možnost svěřit se se svými hříchy pověřenému člověku. S tím souvisí i vyslovení a hlasité přiznání pravdy, která může být bolestivá, přesto ale očišťující, protože Bůh stejně ví, co se děje v lidských srdcích, a snažit se cokoli skrývat je naprosto zbytečné.

7.12.7 správné chování

Způsobem oběti je i poslušnost Bohu a konání jeho přání. Pokud se člověk bude chovat v souladu s ustanoveným chováním, může pomýšlet na spasení duše. Pokud se ale člověk chová hříšně, nic dobrého ho nečeká. Vzpouora proti obětinám či modlení je podle něj stejně vážný hřích jako čarodějnictví nebo modlářství.¹⁰⁶

¹⁰⁵ DIKAST, *Postila každodenní*, str. 36

¹⁰⁶ Idolatrie, uctívání model jakožto obrazů a symbolů. Pochází z původní myšlenky, že je všechno živé a duše je ve všech předmětech skryta. Rozšířeno zejména v pohanské víře. IN: KOL. AUTORŮ, *Ottův slovník naučný*, svazek XXVII, str. 480

7.12.8 almužna

Dalším typem hmotné obětiny, co může člověk darovat Bohu a lidem, je almužna. Pro Dikasta je almužna něco jako závazek, je povinná, ale zároveň dobrovolná, protože si tím věřící dělá pomyslný dluh pouze u Boha a po smrti si tímto způsobem vykoupí svou cestu do nebes. Almužna má být tak veliká, jaký majetek věřící má, vždy ale záleží na jeho dobrém uvážení. Nenutí tím člověka dávat více, než má, ale pouze tolik, kolik se rozhodne sám vydat. Nezáleží na velikosti daru, ale aby byl od srdce, protože Bůh ocení všechny dary. Toto tvrzení dokládá na citaci Mojžíše o božském rozhodnutí nedat z úrody nic, ale věnovat část výdělku chudým a sirotkům. Stejným typem nehmotného daru – almužny – je i návštěva vězňů, přijímání pocestných či dělání dalších dobrých skutků.

7.12.9 smrt Ježíše Krista

Ze všech obětí ale Dikast nejvíce vyzdvihuje poslední a zároveň největší oběť darovanou všem lidem. Oběť darovanou Ježíšem Kristem, když zemřel ukřižován v Jeruzalémě, a tím pádem byl poslední lidská oběť v židovském náboženství. Smrti Ježíše Krista se důkladněji věnuje v pátek, který má mít na lidskou duši obrovský dopad, protože je to přesně ten den, kdy se obětoval Ježíš Kristus.¹⁰⁷ Dikast tvrdí, že všichni živí tvorové jsou od této smrti posvěceni duchem Ježíše, a kdyby se někdo pokusil obětovat někoho dalšího živého, potupil by i Kristovu oběť. Z toho důvodu je dobré si tuto oběť připomínat, ale nikdy ji nenapodobovat nebo znehodnocovat.

7.13 Motiv božského ráje

Téma biblického božského ráje úzce souvisí se stvořením samotného prvního člověka z hlíny a následným stvořením ženy z jeho žebra, aby spolu žili šťastně a starali se o zahradu v ráji. Dikast důkladně popisuje ráj, čtyři řeky, zvířata, které muž – Adam – pojmenoval, byliny a jeden hlavní strom života,¹⁰⁸ na

¹⁰⁷ „Apoštol učí, v oběť Bohu libou vydávána byla a oběti chval svatých modliteb z srdcí našich jako z kadidel aneb z bání zlatých v vůni Bohu libou, aby procházeli“ IN: DIKAST, *Postila každodenní*, str. 158

¹⁰⁸ Dikast tento posvátný strom nazýval dřevem života nebo dřevem všeho vědění dobra a zla, popřípadě dřevo rajské, pojmenované podle ráje. IN: Dikast, *Postila každodenní*, str. 28–29

jehož plody Bůh muže před požitím upozornil.¹⁰⁹ Stvoření muže a ženy se věnuje v pondělí, který končí důrazem na vzájemnou lásku, která je pro lidský život velmi důležitá. Božský ráj se objevuje i v úterním čtení z bible a pokračuje životem samotného Adama a jeho ženy, zde se však už zabývá hříchem, který spáchali a byli proto nuceni odejít navždy z ráje.¹¹⁰

Dikast se při tématu stvoření Země zabývá úvahami o božím stvoření ráje dostupného pro všechny. Božský ráj je pro něj velmi důležitý, považuje jej za první lidskou zastávku a poukazuje na celoživotní touhu člověka se opět dostat do podobného ráje, který v jeho podání později symbolizuje právě nebeské království. Dikast vyslovuje lítost nad hříchy, které stály lidstvo místo v tomto krásném Ráji.

7.14 Motiv nebeského království

V úterý se věnuje odkazu Ježíše Krista, a to v souvislosti s hledáním nebeského království. Snaží se odpovědět na tři základní otázky: kde se nachází, jak je možné se na toto posvátné místo dostat a proč by měl člověk chtít se na toto místo dostat.

Na první otázku odpovídá, že království boží může být samotný Ježíš Kristus, jeho myšlení a láska k lidem, jelikož on rozhoduje o spasení duší. Přidává i možnost, že podle Matouše je považováno za království celé jeho učení, způsob přednesu, dokonalost přesvědčení o nebeské pravdě a mluvení o spasení duše.¹¹¹ Za další možnost, jak si vyložit nebeské království, je Kristova církev neboli, jak uvádí Dikast, správně vzdělaná společnost. Ohledně nebeského království dále cituje slova samotného Krista, že první je potřeba postarat se o duchovní spravedlnost a až poté je možné myslet na tělesné věci.

Pokládá si i druhou otázku, kdo se může do nebeského království dostat, a ihned na otázku odpovídá, že nebeské království je otevřeno pro všechen lid, který v celém svém srdci nosí Boha, dává mu obětiny a zasvěcuje mu svůj život.

¹⁰⁹ „A přikázal mu, řka: Z každého dřeva rajského jez, ale z dřeva umění dobrého a zlého nejez. Nebo v kterýžkoli den z něho jisti budeš, smrti umřeš.“ IN: DIKAST, *Postila každodenní*, str. 30

¹¹⁰ Navedeni hadem snědli zakázané ovoce a uvědomili si, že jsou nazí. Bůh hada potrestal, aby věčně ležel, ženu potrestal, že bude poslouchat muže a v bolestech rodit děti a nazval ji poprvé jménem Eva a Adam musel začít pro obživu pracovat. Bůh ženu a muže oblékl a vyhnal z Ráje. IN: DIKAST, *Postila každodenní*, str. 54–56

¹¹¹ „Někdy pak Královstvím božím jmenuje se čisté učení Kristovo, kteréž se jako símě výborné, na poli světa tohoto rozplývá.“ IN: DIKAST, *Postila každodenní*, str. 59

Na poslední otázku, proč by se měl člověk chtít dostat do nebeského království, odpovídá Dikast, že jak už padlo na začátku, člověk byl vyhnán z Ráje rozkoše a kazatel si přeje, aby se to lidem nestalo znovu, a proto se je snaží poučit o možných chybách a jak se jim vyhnout. Nedílnou součástí cesty do Ráje je už samotné hledání nebeského království, protože je možné s ním nalézt i ctnost, trpělivost a lásku. Až věřící toto pochopí, teprve může usilovat o pochopení celého království,¹¹² čímž zároveň odpovídá na otázku, jak je možné se do království dostat. Důležité je pro Dikasta si neustále připomínat Ježíšovu oběť a činy, které mají být návodem, jak by se měl správný věřící chovat. Měl by po vzoru Ježíše Krista za všechno děkovat Bohu a modlit se celým srdcem. „Že když my nejprve budeme božího království hledati, jiné všecky věci přidány nám budou.“¹¹³

7.15 Motiv rovnosti

Pro Dikasta je rovnost lidí velmi důležitá, tvrdí, že nezáleží, odkud člověk pochází, ale vždy záleží pouze na jeho lásce k Bohu a ostatním lidem. V úterý upozorňuje, že pro Boha není důležité, z jakých poměrů daný člověk pochází, stejně tak nezáleží na vzdělání, sociální zajištěnosti ani pohlaví. Tvrdí, že není rozdíl mezi lidmi a o místo v Ráji či království nebeském mohou usilovat všichni stejným právem. Nikde nevyzdvihuje důležitost kazatelů, potřebu prostředníka ani darování velkého majetku církvi.

7.16 Motiv hrdosti a střídmosti

Dikast ve středu připomíná, že Bůh vytvořil slunce, hvězdy a měsíc, aby oddělovaly den a noc. Poukazuje na to, že stejně hrdě jako slunce ukazuje svoji funkci a lidé svoji práci, musí stejně veřejně a hrdě odmítat d'áblovu temnotu, která by se o ně mohla pokoušet. Od mužů se očekává veřejná motlitba bez hněvu a u žen zase se sluší ukazovat stydlivost a střídmost, projevovanou zahaleností ženského těla; ženy nesměly na kázání nosit drahé šperky ani šaty. Podle Dikasta byla tedy základem víry mužská hrdost a ženská střídmost.

¹¹² Dle Dikastových myšlenek vede cesta před správné modlení, střídmost, snaživost, oběti a otevření svého srdce Bohu, s nímž je možné teprve dosáhnout potřebných vlastností, které pustí lidskou duši do nebeského království. IN: DIKAST, *Postila každodenní*, str. 64–66

¹¹³ DIKAST, *Postila každodenní*, str. 66

7.17 Motiv poučení

Důležité je pro Dikasta všimnout si života a svobody ryb a ptáků, kteří žijí v prostředí, které pro ně bylo vytvořeno. S tím silně souvisí i rozjímání nad tím, jací jsou lidé a proč si už nezaslouží žít v Ráji, ze kterého byli právem vyhnáni. Dikast tím napomíná posluchače, aby se poučili a aby je podobný osud vyhoštění nepotkal. Tvrdí, že pokud se člověk nedokáže poučit ze svých chyb, nikdy se nebude moci posunout dále a Bůh mu jeho hříchy neodpustí.

7.18 Motiv milosrdenství

Ve čtvrtek se zabývá uvědoměním si, že Duch svatý je v srdci všech lidí a s jejich svolením jim žehná. Dikast upozorňuje, že Bůh má dokonalou schopnost odpouštět, je milosrdný a vysvobozuje lidský život od bídného zahynutí. Velkým hříchem pro Dikasta zůstává nevděčnost za božskou ochranu a pomoc,¹¹⁴ po níž následuje boží trest, jehož by se měli všichni obávat. Pokud si je ale hříšník vědom svých hříchů, stačí se modlit a Bůh mu jeho hříchy odpustí, protože je milosrdný a nedokáže se zlobit na své milované.

7.19 Motiv cyklu/opakování

Lidský život má podle Dikasta tři hlavní části, které přirovnává k třídennímu svátečnímu cyklu pátek, sobota a neděle. Pátek je den utrpení, bídy a smrti Ježíše Krista. V rámci tohoto přirovnání autor tvrdí, že první věk člověka od narození až po smrt je plný utrpení, bídy a bolesti, kterou musí neustále snášet. Sobota je oproti tomu dnem, kdy dochází k odpočinku, stejně jako mohl Ježíš v hrobě odpočívat a připravovat se k opětovnému navrácení. Popisuje tedy zasloužený odpočinek a regeneraci, která se má dostavit po každé těžké práci.¹¹⁵ Posledním a závěrečným dnem tohoto cyklu je neděle, kdy dochází ke vzkříšení a navrácení se na zem nebo možnost vstoupit do nebes. Pro obyčejného člověka to znamená návrat v silnější podobě. Tento třídenní obřad by také mohl být

¹¹⁴ Své tvrzení dokládá na citaci Mojžíšovy knihy a Lukášova evangelia o nevděčnosti devíti uzdravených mužů a stejně tak na nevděčnosti egyptského hejtmana, který po pomoci ve vězení zapomněl na poděkování svatému Josefovi. IN: DIKAST, *Postila každodenní*, str. 115

¹¹⁵ opět poukazuje na rodinu a učení se o Bohu

metaforou pro odpočinek po pracovním pátku, možnost regenerace a uzdravení v sobotu, která byla před příchodem Ježíše považována za odpočinkový den,¹¹⁶ a opětovné navracení se do práce v neděli.

7.20 Motiv znovuzrození

Dikast v pátek upozorňuje, že v první fázi života musí člověk projít zrozením z vody a boží duše. Tímto procesem je pravděpodobně myšlen křest a zaujetí místa v církvi svaté, až po tomto kroku může člověk začít komunikovat s Bohem, který jeho žádosti vyslyší.¹¹⁷ Pro jinověrce je za znovuzrození považován přestup k církvi svaté a ukončení minulého způsobu života. Též se dá tvrdit, že pátek není jen dnem utrpení, ale zároveň je to den, kdy došlo k samotnému stvoření člověka a znovuzrození úzce souvisí se stvořením. Proto je dobré využít sobotu na učení se nových věcí. Dikast věří, že správný věřící povstane znovuzrozený a očištěný stejně jako Ježíš Kristus. Znovuzrozením je též myšleno vyčištění si myšlenek, starání se pouze o Boha a pěstování lásky k němu.

7.21 Motiv poutě

„Pout' jest návštěva přespolního posvátného místa za příčinou modlitby, pobožnosti a vzdělání.“¹¹⁸ Podle Eichlera je pout' přirozenou touhou člověka vyhledávat místa, která jsou spojena s blahem a povznesením mysli k Bohu.¹¹⁹

V baroku sloužilo poutnictví jako nástroj poznání, pokání se za hříchy, zázračného uzdravení nebo vyslyšení proseb.¹²⁰ Dikast ale jako utrakvista nepovažuje poutnictví za správné, protože to není božský, ale pouze lidský výmysl, který neslouží Bohu, ale pouze k rozjímání a kultivaci sebe sama.¹²¹ Dikast zastává názor, že pokud chce člověk vzdát hold Bohu, musí to udělat jiným

¹¹⁶ V nedělním ranním napomenutí uvádí: „[...] však přece za velmi dlouhé časy v žádné vážnosti a uctivosti nebyla...již skrze pána Ježíše Krista a sv. Apoštoly, sláva soboty přenesena jest na svatou neděli...sobota pak zapomenuta byla“ IN: DIKAST, *Postila každodenní*, str. 9–10

¹¹⁷ Opět se ale pravděpodobně nejedná o samotný první křest, protože stejně jako se zmiňoval v pondělním dni, první křest nezáleží na samotném člověku ale na jeho rodičích. Pro samotný křest vodou, musí člověk obětovat srdce Bohu a pro vždy od sebe odloučit jinou víru.

¹¹⁸ EICHLER, *Poutní místa a milostivé obrazy na Moravě a v rakouském Slezsku. Část 1.* str. 1

¹¹⁹ EICHLER, *Poutní místa a milostivé obrazy na Moravě a v rakouském Slezsku. Část 1.* str. 1

¹²⁰ MIHOLA, *Na cestě do nebeského Jeruzaléma*, str. 7–8

¹²¹ „[...] nebo pověrným zlým úmyslem k poutnictví a toukám do jiných a jiných míst i jiných zemí, což vše nic jiného není než marné výmysly lidské, jež pošli od těch lidí, kteří nepoznali pravdy“ IN: DIKAST, *Postila každodenní*, str. 129

způsobem, nejčastěji prostým, ale velkolepým poděkováním. O velmi oblíbeném barokním mariánském kultu, který byl jeden z hlavních pilířů barokní tradice, se nezmiňuje vůbec,¹²² což je přirozené vzhledem k tomu, že reformované církve úctu k Panně Marii buďto rozvíjely velmi málo, nebo nepraktikovaly takřka vůbec.

7.22 Motiv původu všeho

Dikast si je vědom toho, že všechno na světě vytvořil Bůh a je potřeba se o tento dar dobře starat. Pokládá tři základní otázky. První otázka se týká původu všech věcí, odpovědí je, že pocházejí z Boha. Druhá otázka je, z koho jsou tyto věci učiněny, odpovědí je opět Bůh. Třetí otázka je, v kom jsou tyto věci, kdo se o ně stará, odpověď je opět Bůh.

„[...] že Bůh jakož jest všeho původem i základem, tak že on v sobě a na sobě všecky věci až i to převeliké nebe, tu přetěžko zemi povětří i vody založiti ráčil.“¹²³

Tímto se snaží vysvětlit, proč všechno i po tolika letech od počátku světa funguje, a to díky tomu, že všechny věci jsou stvořeny Bohem a nemůžou nikdy skončit. Tím odkazuje na stvoření světa za 6 dní, kdy poslední den Bůh pouze odpočíval, pozoroval a dohlížel. Díky tomu je důležité, aby člověk nemyslel pouze na stvoření světa, ale rozjímal nad tím, že Bůh byl ten, který se o vše to postaral. Připomíná i důležitost celé svaté Trojice, která byla pro vznik světa také velmi důležitá, při všem byla přítomna.

7.23 Motiv boží duše

Sobotu se zabývá Duchem svatým, který sídlí ve všech lidských srdcích jako požehnání a dar od Boha. Člověk může být poslem božím až poté, co jej Bůh přijme. Bůh rozdává duši svým „synům,“ a ti mohou Boha nazývat otcem.

„[...] že jest nám potřebí k tomu Duchu Svatého, bez něhoto modlitby, prosby, všecky služby naše byly by prázdny...“¹²⁴

¹²² MIHOLA, *Na cestě do nebeského Jeruzaléma*, str. 8

¹²³ DIKAST, *Postila každodenní*, str. 173

¹²⁴ DIKAST, *Postila každodenní*, str. 184

Dikast pokládá tři otázky ohledně Ducha svatého. Kde se nachází, jak je možné jej najít a jak může člověk tuto duši získat. Na všechny otázky odpovídá zároveň, že duše je darem od Boha, stačí se správně modlit, mít otevřené srdce a Bůh je obdaruje. Tvrdí, že člověk ani Bůh nedokážou odmítnout své děti, a proto Bůh všechna volání časem vždy vyslyší. Stačí být opět trpělivý.

7.24 Motiv soužení

Z celého týdne považuje Dikast za neútrpnější právě pátek, protože došlo k smrti Ježíše Krista. Tento den tedy označuje jako den soužení. Člověk musí konečně pochopit své hříchy a snažit se o jejich nápravu. Někdy označuje den soužení jako celé šestinedělí před Velikonocemi, protože člověk musí držet půst a očistit se. Uráží ho možnost, že by mohl někdo považovat den soužení za čas kultivace sebe a svého domu. Avšak čas soužení je jakýkoli den, kdy si člověk začíná uvědomovat své hříchy a za ně se kaje. Za úplně první den soužení považuje zrazení Ježíše Krista jeho pomocníky, kteří se poté museli velmi kát, aby splatili svůj hřích. Za den soužení ale považuje i pouhé pokušení od nepřátel, o kterých by věřící byť jen uvažoval, stejně tak tresty, vězení, zapovězení či vyhoštění z měst za hříšné chování. Pokud nedojde k lidské nápravě, je dnem soužení i konečný boží trest doprovázený válkami, morem či hladomorem.

Dále ale Dikast vystrašené věřící uklidňuje a popisuje, co je potřeba udělat, když k člověku přijde tento den soužení. Pokud si je člověk vědom, že není hříšník, stačí jenom vydržet a prosit Boha o ochranu a odpuštění za vše, co učinil, stejně tak musí poděkovat Bohu a přiznat si a přijmout to, co spáchal.

7.25 Motiv božího hněvu

Přestože Dikast ve své postile věří, že Bůh je milosrdný, nevyhne se připomenutí, co by se mohl stát, kdyby se lidé nezačali chovat správně. Motiv biblického božího trestu aplikuje na příběh o potopě světa a konci tehdejší lidské populace. Samotné potopě světa se věnuje celý páteční den a sobotu. Popisuje rozvoj lidského pokolení, kdy lidské ženy a synové boží tvořili páry, které žily na zemi. Všichni tito lidé ale byli zkažení a nezasloužili si mít právo na život v přenádherné Zemi, kterou pro ně Bůh vytvořil. Rozhodl se tedy všechny

zahubit, až na Noa.¹²⁵ Samotná potopa trvala sto padesát dní, rozvodnily se všechny řeky na Zemi a Bůh seslal smrt na všechny lid, savce a ptáky, jelikož byly vlny vyšší než hory. Před ní zachránil pouze Noa, jeho rodinu a sedm různých druhů živočichů.

Druhá polovina postily je věnována božímu hněvu a trestu za špatné chování lidí, které vede ke konci světa. Bůh se nerozhodl lid potrestat potopou světa jako v bibli, ale morem, který byl velmi zdrcující. Dikast se však ve své víře nevzdává a vyzývá k neustálému modlení, které by podle něj mělo morovou epidemii zastavit.

7.25.1 Modlitby na čas moru a války

Dikast vyzývá, aby v těchto těžkých chvílích všichni před Bohem poklekli, protože nikdo před ním nedokáže své hříchy skrývat. Prosí o odpuštění za neuposlechnutí přikázání, rad a nepravostí. Omlouvá se za sobeckost, protože v povaze lidí je milovat více sebe než ostatní. Lituje nevděčnosti, kterou lidé páchají, neděkování za božské dary, ochranu lidské stránky a zdraví. Bůh by bez zjevné příčiny na lidstvo trest neseslal, je potřeba hledat vinu prvně u sebe.

V modlitbě je ale i obsažena nepatrná výtka samotnému Bohu, který trestá všechny stejným bičem¹²⁶ a pouze čeká, až se lidé poučí. Dikast se zamýšlí nad tím, proč Bůh trestá i své věřící, kteří zasvětili svůj život lásce k Bohu, a nikoli pouze příslušníky ostatních vyznání, která jsou pro něj rouhající a hříšná. S tématem strachu před smrtí ustupuje u autora tolerance ostatních věr a terčem kritiky zůstává judaismus a pohanství. Oproti dřívějším modlitbám prosí Boha, aby se smiloval nad členy své církve, která pro Boha udělá cokoli, přestože na počátku postily věřil v konečné spasení všech duší stejně. Prosí rovněž, aby Bůh ušetřil život lidem, kteří nosí v srdci oběť jeho syna, protože jinak bude jeho smrt zbytečná. Stejně tak prosí, aby ušetřil lidské životy, které sám stvořil a do kterých vložil Ducha svatého.

¹²⁵ Noeho příběh je o potopě světa, která se stala kvůli lidské zkaženosti a nepravosti. Bůh potrestal lid za jeho chování a rozhodl se všechny zahubit, včetně všech živočichů. Nad jedním laskavým člověkem se slitoval a řekl mu, ať postaví archu, na které zachráni svou rodinu a jeden pár od každého zvířete. IN: DIKAST, *Postila každodenní*, str. 122–123

¹²⁶ „Tak že již pro hříchy naše těžké a nepravosti otců našich, hladem, válkou i morem krutým jsme trápeni. Rodina naše, čeládka a obec naše jsou semínko církve tvé, skrze velikost moru a zuřivost tvého hněvu každého dne se zmenšuje...“ IN: DIKAST, *Postila každodenní*, str. 192

7.25.2 Zpověď a vyznání hříchů

V této části připomíná, že Bůh sám kdysi řekl, že odmítá smrt hříšníků, ale má raději, že se změní a odvrátí od zlého. Hlavním tématem této zpovědi, jak už název vypovídá, jsou hřích, které člověk za svůj život páchá, ať už vědomě nebo nevědomě, ať už malé nebo velké. Sám Dikast o sobě prohlašuje, že je velkým hříšníkem a nemá právo vzhlednout k nebi. Stejně tak svůj samotný původ považuje za hříšný, protože jeho matka byla také hříšnice.¹²⁷ Za své hřích si lidé zaslouží trpět, ale zaslouží si i vědět, co bude dál. Dikast radí, co má správný věřící v této chvíli dělat a jak se zachovat, své tvrzení dokládá na svém životě. Odpovědí je, že vždy člověk musí hledat chyby v sobě a až poté může prosit o milosrdenství Boha. Bůh všechny své zpovědníky uslyší, nezáleží na velikosti hříchu, ale záleží na upřímnosti projevu a touze se změnit, Bůh dokázal pro svou velikost odpustit všem. Je si jistý, že i Ježíš prosí svého otce za spásu lidí a díky Ježíši i Bůh dokáže své věřící spasit. Součástí této modlitby je potvrzení, že Bůh nemůže zabít všechny lid, protože by nezůstal nikdo, kdo by jej mohl chválit.

7.25.3 Modlitba na ukročení hněvu božího a trestání morového

Jediné východisko v době božího morového trestu vidí v Bohu a jeho nekonečném milosrdenství. Svě čtenáře uklidňuje neustálým opakováním, že Bůh nechce smrt, ale pouze opětovné navrácení se k pokoře, úctě a lásce k němu, o kterou lidé svým chováním přišli. Prosí o opětovnou ochranu andělů, které Bůh od hříšníků odehnal. Za jediného možného spasitele duše považuje Boha. Během tohoto kázání ale i nabízí možnost, že když Bůh nezachrání lid před morovou epidemií, tak alespoň prosí za ochranu před pokušením smrti a možnosti vstoupit do nebeského království. Je si vědom toho, že člověk nemá žádnou sílu, ale všechna zázračná síla pochází od Boha a je člověku věnována, aby se dokázal bránit silám zla. Dikast věří, že mor brzy přejde a svět bude očištěn a silnější než před tím.

¹²⁷ „ty víš a já znám to, že jest zkažené a porušené přirození mé a že v hříších počala mne matka má, odkudž mé všechno zlé rozmáhá se...“ IN: DIKAST, Postila každodenní, str. 195

Závěr

Jak jsme již v bakalářské práci několikrát konstatovali, Jiří Dikast i celá utrakvistická konsistoř byli známí pro svou toleranci a obětavost. Právě tyto vlastnosti umírněné konfese jsou v Postile každodenní dobře patrné. Dikast nedělal rozdíly mezi lidmi, vždy myslel nejen na své příznivce, ale i na ostatní, proto opakovaně prosil Boha, aby se staral o všechny stejně. Jedinou výjimkou je závěrečná pasáž věnovaná době příchodu moru do českých zemí, kde se Dikast odklání od všeobecné lásky a z důvodu strachu a velikých obav z moru se snaží zachránit, alespoň své příznivce a prosí Boha, aby je ušetřil. Přes všechnu starost o svůj život se snaží o uklidnění všech čtenářů, protože Bůh nemůže dovolit, aby zemřel všechen lid a tím i celá víra.

Dikastova Postila se žánrově pohybuje na rozhraní mezi postilou a typem modlitební knihy, ve které se střídá osobní i kolektivní typ výpovědi. Z větší části je kolektivní, protože je psána pro různé čtenářské vrstvy a slouží k soukromému a každodennímu čtení.

Hlavním předmětem bakalářské práce je tematická a motivická analýza Dikastova díla. Hlavními motivy, kterým se autor věnuje, jsou motivy obětiny, jak už sebe (myšleno tím zasvěcení srdce do sociálních problémů – pomoc chudým, nemohoucím, sirotkům), tak věnování něčeho materiálního (peníze, ubytování nebo strava). Dále je velmi důležitý motiv vděku. Podle kazatele je nejhlavnějším problémem člověka to, že lidstvo neumí děkovat a projevovat Bohu úctu náležitým způsobem. To se snaží Dikast svou postilou změnit. Vděk je pro něj na prvním místě a děkovat je potřeba několikrát denně. Stejně tak je podstatným motivem odpuštění, protože řádný křesťan musí umět odpouštět po vzoru Boha. Také je velmi důležité ukazovat na toleranci, milosrdenství a být trpělivý. Mimo jiné je i velkou chybou, že člověk neumí odpočívat a kvůli tomu neumí rozjímat a správně chápat božskou velikost.

Dikast jako utrakvista nepodporuje poutnictví, které zejména během nastupujícího baroka mělo sloužit k hledání sebe sama a stejně tak se nezmiňuje o přírodě a její proměnlivosti, využívá minimum metafor a přirovnání z této oblasti, nijak ji netematizuje. Naopak výrazně se věnuje vztahu k svaté Trojici. Zdůrazňuje rovněž lásku k vlastnímu tělu. S tím úzce souvisí poukazování na rozdíly mezi lidskou malostí a boží velikostí a neukončený souboj dobra a zla,

který je pro Dikasta soubojem o lidské tělo, které se neustále nachází na tenké hranici mezi dobrem a zlem.

Dikast si uvědomuje důležitost svého díla pro současnou i budoucí generaci, do jisté míry se staví do role učitele a pomocníka, který ulehčí prostým lidem „povinnost“ modlení. Jak sám uvádí, snaží se o to, aby se sice tímto dílem poněkud proslavil, ale rovněž chce dokázat, že se lidé mohou modlit doma. On chce být tím, který jim to umožní a usnadní.

Jak už jsme konstatovali výše, Postila každodenní Jiřího Dikasta se žánrově pohybuje na rozhraní mezi postilou a modlitební knihou. Modlitbu považuje autor za zcela klíčovou pro každodenní život křesťana. Jde o navazování vztahu s Bohem, správné naučení se každodennímu modlení a průběžná reflexe toho, že lidstvo není na světě náhodou a stejně tak se nic neděje náhodně. Na mnoha místech postily se objevuje též nabádání k rozjímání a autor předkládá svým čtenářům i témata, nad nimiž by měli rozjímat. Text je celkově orientován prakticky, se zřetelem k prohloubení každodenní osobní zbožnosti čtenářů. Jak konstatuje Malura, důraz na individuální četbu tohoto typu náboženské produkce vyvolával v dobovém literárním životě potřebu specifického typu knihy, jehož podstatou je žánrová hybridizace. Texty integrují široké spektrum promluv a žánrových vzorců.¹²⁸ U Dikasta se jedná zejména o kázání, modlitby, písně a rozjímání, zatímco narativní pasáže (exempla) jsou v menšině.

Za zmínku rovněž stojí, že dedikantkami postily jsou jmenovitě čtyři ženy, manželky šlechticů. Malura upozorňuje na zvyšující se počet žen – adresátek modlitebních a rozjímavých knih v raném novověku. Tento akcent podle Malury vychází z dobové představy o ženách jako bytostech reflektujících svou spiritualitu, jež tíhly k prohloubení svého náboženského prožitku. Právě ženy také mohly využít modlitební knihy pro krátké, ale pravidelné čtení, přerušující každodenní domácí práce.¹²⁹

Dikast se výběrem svých motivů snaží o prohloubení víry a lásky k Bohu a zároveň se snaží ukázat věřícím, že se mají přestat bát, protože, jak dokládá, pokud v biblickém příběhu přežil Noe, lidé na zemi také dokážou přežít. V mnoha dobových textech nalezneme v souvislosti s úvahami o vývoji světa vyjádření pocitu, že svět upadá, zhoršují se lidské mravy a ubývá zbožnosti. Dikast však

¹²⁸ MALURA, Meditace a modlitba v literatuře raného novověku. str. 209

¹²⁹ MALURA, Meditace a modlitba v literatuře raného novověku. str. 221

tento pocit nesdílí, nebo jej téměř nevyjadřuje, jeho dílo je v zásadě optimistické a vedené přesvědčením, že člověka lze napravit a že není nic ztraceno.

Závěrem bychom chtěli konstatovat, že Dikastovo dílo je prozatím literárními historiky spíše opomíjeno. Jedním z důvodů jistě může být i to, že neexistuje moderní edice jeho díla ani syntetizující práce o něm. Dikastova Postila je přitom velmi zdařilá, čtenářsky přístupná a dobře rozvrhnutá, takže se všechny komponenty doplňují a tvoří dílo, které dobře demonstruje jeden z proudů náboženského myšlení v českých zemích v době těsně před Bílou horou.

Seznam použité literatury

Primární literatura:

- DIKAST, Jiří. Postylla Každodenj pobožná k Modlenj vstawičnému, Rannjmu y Wečernjmu: nawssech sedm dnj přes celý Teyden nápomocná. W Praze: V Matěge Pardubského, 1614

Sekundární literatura:

- EICHLER, Karel. *Poutní místa a milostivé obrazy na Moravě a v rak. Slezsku*. Brno: Nákladem Dědictví sv. Cyrila a Metoděje, 1888. Bibliotéka spisů poučných. s. 486
- TRUHLÁŘ, Antonín, HRDINA K., HEJNIC J. a MARTÍNEK J. *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě*. Praha: Academia, 1966, 2, Č - J, s. 490
- KÁBRT, Jan. *Latinsko/český slovník*. Praha: LEDA, 2000, ISBN 808-59-2782-9, s. 575
- KOL. AUTORŮ, Ottův slovník naučný, svazek VII: *Dánsko–Dřevce*. Heslo: *Dikast*. ISBN: 80-7185-104-3. 1893, s. 957
- KOL. AUTORŮ, Ottův slovník naučný, svazek XX: *Pohora–Q*.v. Heslo: *Postila*. 1903. ISBN: 80-7185-155-8. s. 1087
- KOL. AUTORŮ, Ottův slovník naučný, svazek XXVII: *Median–Navarrete*, Heslo: *Z Michalovic*. 1908, ISBN: 80-7185-249-X. s. 902
- KOŽELUHA, František a LAURENČÍK J. *Paměti o věcech náboženských, Svazek I*, Prostějov: Jiří Laurenčík, 2004. ISBN 80-239-3170-9, s. 311
- LEHÁR, Jan. *Česká literatura od počátků k dnešku*. 2., dopl. vyd. [i.e. 3. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Česká historie. ISBN 978-80-7106-963-8., s. 1082
- MALURA, Jan. *Meditace a modlitba v literatuře raného novověku*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2015. ISBN 978-80-7464-698-0, s. 278
- MIHOLA, Jiří, a kol. *Na cestě do nebeského Jeruzaléma: poutnictví v českých zemích ve středoevropském kontextu*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2010. ISBN 978-80-7028-359-2. s. 234

- MOCNÁ, Dagmar.; PETERKA, J. a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X. s. 704
- NÜNNING, Ansgar, TRÁVNÍČEK J. a HOLÝ J., ed. *Lexikon teorie literatury a kultury: koncepce - osobnosti - základní pojmy*. Brno: Host, 2006. ISBN 8072941704. s. 912
- ŠTĚŘÍKOVÁ, Edita. *Exulantská útočiště v Lužici a Sasku*. Praha: Kalich, 2004. ISBN 80-7017-008-5. s.549
- VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*. Heslo: *téma*. Praha: Československý spisovatel, 1984. ISBN: 221-141-84. s. 465
- VOIT, Petr. *Encyklopedie knihy: starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2006. ISBN 8072773127. s. 1350
- VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla a kol. *Biografický slovník českých zemí 13*, Praha: Libri, 2010, ISBN: 978-80-7277-416-6, s. 144
- WINTER, Zikmund. *Život církevní v Čechách: kulturně-historický obraz z XV. a XVI. století*. Svazek I. & II. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1896. s. 1026

internetové zdroje:

- TRPKA, Vladimír (2017): *Intertextualita*. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. URL: <https://www.czechency.org/slovník/INTERTEXTUALITA>

Anotace

Jméno a příjmení:	Jana Jančíková
Katedra:	UPOL, katedra bohemistiky
Název diplomové práce:	Tematické analýza Postily každodenní Jiřího Dikasta
Vedoucí práce:	Mgr. Jana Kolářová Ph.D.
Rok obhajoby:	2020
Počet znaků:	80 317
Počet titulů literatury:	19
Počet stran:	47
Jazyk práce:	čeština

Anotace:

Bakalářská práce je zaměřena na tematickou analýzu Postily Každodenní od Jiřího Dikasta. Práce je především zaměřena na seznámení s životem utrakvistického faráře Jiřího Dikasta, připomenutí jeho tvorby a tematický rozbor jeho nejslavnějšího díla Postila každodenní vydané v roce 1614. Hlavní částí bakalářské práce je rozbor Postily na jednotlivé motivy, které se v díle nejčastěji objevují. Mimo to bakalářská práce objasňuje, co jsou to pojmy postila, motlitba a modlitební kniha a jaký je rozdíl mezi tématem a motivem.

Klíčová slova:

Jiří Dikast, Postila každodenní, motiv, téma, postila, utrakvismus, mor, baroko.

ANNOTATION

Name and Surname: Jana Jančíková
Department: Department of Czech Studies
Thesis title: Thematic Analysis of Postilla Každodenní by Jiří
Dikast
Supervisor: Mgr. Jana Kolářová, Ph.D.
Year of the Defense: 2020
Number of letters: 80 317
Number of sources: 19
Number of pages: 47
Language of the Thesis: Czech

Annotation:

This bachelor thesis is aimed on a thematic analysis of Postilla Každodenní by Jiří Dikast. In this thesis, my attention was mainly focused on introducing the life of Utraquist pastor Jiří Dikast, recalling of some of his work and a thematic analysis of his most famous bookwork Postilla Každodenní, which was published in year 1614. The major part of the thesis is the analysis of individual motifs, that appear in Postilla the most frequently. In addition, the bachelor thesis explains the meaning behind terms „fasting“, „prayer“ and „prayer book“ and also puts explanation to what the differences between „theme“ and „motif“ are.

Key words:

Jiří Dikast, Postilla každodenní, motif, theme, postilla, utraquism, plague, baroque.